

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістр
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

за темою: «Вплив соціальної політики на добробут населення у
воєнний час»

Виконав: студент
групи ПУ24-1 м.
Спеціальність 281
«Публічне управління та
адміністрування»
Бахтін Р. В.

Керівник: к.держ.упр. Марценюк О. О

Рецензент _____

—

(місце роботи)

—

(посада)

_____ (науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

Факультет / ННІ управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Освітня програма Публічне управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри публічного управління
та митного адміністрування

_____ / Антонова О. В. /
» _____ 20__ року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
здобувачу вищої освіти**

_____ Бахтіна Романа Віталійовича _____

1. Тема роботи: Вплив соціальної політики на добробут населення у воєнний час _____

керівник роботи к.наук з державного управління Марценюк О.О. _____
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по УМСФ від “24” листопада 2025 року № 977 кс

2.Строк подання здобувачем роботи на кафедру 30.12.2025 р. – 06.01.2026 р.

3. Вихідні дані до роботи: законодавчі та нормативно-правові акти України (Конституція України, Закон України «Про державну службу», Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування», Кодекс етики державного службовця, Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я») Концепції, стратегії та дорожні карти з реформування державного управління та соціальної політики.

4. Зміст роботи (перелік питань для розробки) розкрити сутність і зміст соціальної політики як інструмента державного управління та механізму забезпечення добробуту населення; дослідити основні напрями та принципи реалізації соціальної політики; проаналізувати вплив соціальної політики на рівень життя та добробут громадян; оцінити особливості формування та реалізації соціальної політики України під час воєнного стану; проаналізувати державні програми соціального захисту та їх ефективність у підтримці населення; визначити проблеми реалізації соціальної політики у воєнний період і перспективи її розвитку у післявоєнний час.

5. Перелік графічного матеріалу 10 таблиці, 1 діаграми, 9 рис., що ілюструють ключові аспекти дослідження

6. Дата видачі завдання 13.07.25-19.07.2025

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи *	Строк виконання етапів роботи	Примітка
	Визначення теми кваліфікаційної роботи	23.01.25-01.02.2025	
	Складання змісту роботи, оформлення та затвердження завдання	13.07.25-19.07.2025	
	Опрацювання літературних джерел, нормативних документів	до 10.11.25	
	Збір та обробка статистичних і звітних даних	до 10.11.25	
	Проведення розрахунків та аналізу	до 10.11.25	
	Написання вступу	до 10.11.25	
	Написання розділу 1	до 10.11.25	
	Написання розділу 2	до 10.11.25	
	Написання розділу 3	до 12.12.25	
	Підготовка висновків	до 20.12.25	
	Оформлення роботи	до 30.01.25	
	Подання на кафедру електронного варіанту роботи для перевірки на плагіат	до 30.01.25	
	Підготовка тексту доповіді і демонстраційного матеріалу	до 16.01.26	
	Подання на кафедру кваліфікаційної роботи	до 09.01.25	

Здобувач освіти

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Бахтін Р. Вплив соціальної політики на добробут населення у воєнний час. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025.

У сучасних умовах повномасштабної війни соціальна політика держави набуває ключового значення як інструмент забезпечення базового рівня добробуту населення, соціальної стабільності та збереження людського потенціалу. Воєнні дії суттєво загострюють соціально-економічні проблеми, зумовлюють зростання рівня бідності, безробіття, соціальної вразливості окремих категорій громадян, а також посилюють потребу в ефективних і гнучких механізмах державної підтримки. У цьому контексті дослідження впливу соціальної політики на добробут населення України у воєнний час є надзвичайно актуальним і суспільно значущим.

Метою магістерської роботи є комплексне дослідження впливу соціальної політики на добробут населення України в умовах воєнного часу, оцінка ефективності реалізації державних соціальних програм та обґрунтування шляхів удосконалення соціальних заходів для підтримки громадян у кризових ситуаціях. У роботі розглянуто теоретичні підходи до визначення сутності соціальної політики, добробуту населення та їх взаємозв'язку в умовах надзвичайних обставин. Проаналізовано роль держави у формуванні соціальних гарантій та механізмів соціального захисту під час війни.

Особливу увагу приділено аналізу чинних програм соціальної підтримки населення України, зокрема системи соціальних виплат, пенсійного забезпечення, пільг для внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців та членів їхніх сімей, а також заходів психологічної допомоги постраждалим від воєнних дій. Досліджено вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на рівень життя населення, зокрема економічної нестабільності, бюджетних обмежень, демографічних змін та міграційних процесів.

За результатами дослідження обґрунтовано необхідність удосконалення соціальної політики шляхом підвищення адресності соціальної допомоги, оптимізації використання бюджетних ресурсів, цифровізації соціальних послуг, запровадження сучасних управлінських технологій та зміцнення міжсекторальної взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства. Запропоновані рекомендації можуть бути використані у практиці публічного управління для підвищення ефективності соціальної політики в умовах воєнного часу.

Ключові слова: соціальна політика, добробут населення, воєнний час, державна підтримка, соціальні програми, соціальний захист, криза, соціальна стабільність.

SUMMARY

Bakhtin R. The Impact of Social Policy on the Welfare of the Population during Wartime. Qualification work for the Master's degree in the specialty 281 "Public Administration and Management." University of Customs and Finance, Dnipro, 2025.

In the context of full-scale war, social policy becomes a crucial instrument for ensuring the basic welfare of the population, maintaining social stability, and preserving human potential. Wartime conditions significantly exacerbate socio-economic challenges, including rising poverty levels, unemployment, increased social vulnerability of certain population groups, and growing demand for effective and adaptive state support mechanisms. Therefore, the study of the impact of social policy on population welfare in Ukraine during wartime is highly relevant and significant.

The purpose of the master's thesis is to conduct a comprehensive study of the impact of social policy on the welfare of the population of Ukraine during wartime, to assess the effectiveness of state social programs, and to identify key directions for improving social measures aimed at supporting citizens in crisis situations. The thesis explores theoretical approaches to defining social policy and population welfare, as well as their interrelation under emergency

conditions. Special attention is given to the role of the state in forming social guarantees and social protection mechanisms during armed conflict.

The research analyzes key state social support programs implemented in Ukraine during wartime, including social benefits, pension provision, privileges for internally displaced persons, military personnel and their families, as well as psychological assistance measures for individuals affected by hostilities. The study examines the influence of internal and external factors on living standards, such as economic instability, budget constraints, demographic changes, and migration processes.

Based on the research findings, the necessity of improving social policy is substantiated through enhancing the targeting of social assistance, optimizing the allocation and use of financial resources, integrating digital technologies into social service delivery, implementing modern public management tools, and strengthening coordination between state authorities, local self-government bodies, and civil society institutions. The proposed recommendations can be applied in public administration practice to improve the effectiveness of social policy implementation under wartime conditions and to ensure sustainable social development.

Key words: social policy, population welfare, wartime, state support, social programs, social protection, crisis, social stability.

Список публікацій здобувача

1. Бахтін Р. Упровадження інноваційних інструментів соціальної політики в системі державного управління / Р. Бахтін; наук. керівник Марценюк О.О // [Економіко-правові, управлінсько-технологічні та соціально психологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд]. – Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2025. – С. 1-5.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	10
1.1. Сутність і зміст соціальної політики в системі державного управління	10
1.2. Основні напрями та принципи реалізації соціальної політики	17
1.3. Вплив соціальної політики на рівень добробуту населення	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	31
2.1. Особливості формування соціальної політики в умовах війни	31
2.2. Державні програми соціального захисту населення під час воєнного стану на прикладі Харківської області	34
2.3. Оцінка впливу соціальних заходів на рівень життя та добробут громадян	39
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ	45
3.1. Проблеми реалізації соціальної політики у воєнний період	45
3.2. Перспективи розвитку соціального захисту населення у післявоєнний час	55
3.3. Особливості соціальної реабілітації та соціальної адаптації населення в умовах війни	65
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	86

ВСТУП

У сучасних умовах військових дій та соціально-економічних викликів питання соціальної політики стає надзвичайно важливим фактором забезпечення стабільності держави та добробуту населення. Соціальна політика виконує функцію регулювання соціальних відносин, захисту вразливих верств населення, підтримки громадян у кризових ситуаціях та забезпечення базових соціальних прав. В умовах воєнного стану її роль значно зростає, оскільки саме через ефективну реалізацію соціальних програм держава може мінімізувати негативні наслідки конфлікту, підтримати життєвий рівень громадян і зберегти соціальну згуртованість.

Актуальність дослідження визначається необхідністю комплексного аналізу впливу соціальної політики на добробут населення України у воєнний час та пошуку ефективних шляхів удосконалення державних соціальних заходів. Незважаючи на значні зусилля органів влади у забезпеченні соціальної підтримки, залишаються проблеми з доступністю, адресністю та ефективністю допомоги, що вимагає оцінки діючих програм, адаптації міжнародного досвіду та розробки нових підходів до реалізації соціальної політики в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Проблематика формування та реалізації соціальної політики держави, забезпечення соціального захисту і добробуту населення в умовах кризових явищ та воєнних дій є предметом наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних учених. Теоретичні засади соціальної політики, її роль у системі державного управління та соціального розвитку суспільства розкрито у працях С. М. Бондаренка [7], А. В. Квітки [21], В. С. Бліхара [6], І. М. Белової та Н. В. Семенишеної [3]. Питання соціального захисту населення в умовах економічної нестабільності та криз досліджували Н. О. Абакумова [1], О. В. Іванісов [19], Т. Я. Грень [15], які акцентували увагу на проблемах адресності та ефективності соціальних виплат. Особливості реалізації соціальної політики України в умовах воєнного стану, трансформацію її пріоритетів і

виклики воєнного часу проаналізовано у працях О. В. Безпаленка [2], С. Ю. Беньковського [4], М. В. Корнієнка [24]. Показники добробуту населення, рівень життя та людського розвитку в сучасних умовах висвітлено у наукових дослідженнях М. Л. Вдовина, Л. М. Зомчак [10], Х. Сухович, І. В. Гукалової [16], Н. А. Горбової [14]. Водночас, попри значну кількість наукових напрацювань, питання комплексної оцінки впливу соціальної політики на добробут населення України саме в умовах воєнного стану та з урахуванням перспектив післявоєнного відновлення залишаються недостатньо систематизованими, що зумовлює актуальність і наукову доцільність даного дослідження.

Метою магістерської роботи є комплексний аналіз впливу соціальної політики на добробут населення в умовах воєнного стану в Україні.

Для досягнення поставленої мети у роботі вирішуються такі завдання:

- розкрити сутність і зміст соціальної політики як інструмента державного управління та механізму забезпечення добробуту населення;
- дослідити основні напрями та принципи реалізації соціальної політики;
- проаналізувати вплив соціальної політики на рівень життя та добробут громадян;
- оцінити особливості формування та реалізації соціальної політики України під час воєнного стану;
- проаналізувати державні програми соціального захисту та їх ефективність у підтримці населення;
- визначити проблеми реалізації соціальної політики у воєнний період і перспективи її розвитку у післявоєнний час;

Об'єктом дослідження є соціальна політика України.

Предметом дослідження є вплив соціальної політики на добробут населення в умовах воєнного стану в Україні.

Методи дослідження. Це загальнонаукові методи: системний підхід (для аналізу соціальної політики як цілісної системи), методи аналізу та порівняння

(для зіставлення національної та міжнародної практики), а також методи індукції і дедукції, статистичний метод для оцінки ефективності соціальних заходів і аналізу законодавчої бази.

Основні положення дипломної роботи апробовано на Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та молодих учених «Інноваційні технології публічного управління в цифровому суспільстві» (м. Дніпро, Університет митної справи та фінансів, 14 листопада 2025 р.).

Логіка проведеного дослідження зумовила структуру роботи: вступ, три розділи (дев'ять підрозділів), висновки, загальний обсяг яких складає 2 сторінки. Список використаних джерел містить 101 найменувань, у тому числі 24 іноземною мовою. У роботі вміщено 9 рисунків та 10 таблиць. Положення основного тексту доповнює матеріал, викладений у додатках.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Сутність і зміст соціальної політики в системі державного управління

Сучасний світ переживає глибокі, глобальні та стрімкі трансформації в економічній, соціальній, духовній та інших сферах життя. У цьому мінливому середовищі громадянин і стандарти якості його життя повинні залишатися головним пріоритетом сталого розвитку держави. Це вимагає від уряду швидкої реакції на глобальні економічні, соціальні та демографічні виклики для забезпечення добробуту населення.

Соціальна політика виконує одну з ключових внутрішніх функцій держави, забезпечуючи соціальний захист, створюючи умови та можливості для всебічного розвитку особистості впродовж усього життя.

Водночас із постійною трансформацією економіки, Україна зіткнулася із серйозними випробуваннями зовнішньою гібридною агресією. Це змусило виконавчу владу зосередитися на заходах, спрямованих на скорочення державних витрат, підвищення ефективності економіки та реалізацію низки реформ, які в довгостроковій перспективі мають забезпечити підвищення рівня та якості життя громадян. У зв'язку з цим, критично важливим є розробка та впровадження актуальних і дієвих інструментів соціальної політики, здатних забезпечити досягнення стратегічних цілей розвитку країни.

Питання змісту соціальної політики, спрямованої на поліпшення рівня та якості життя, а також окремі аспекти соціальних стандартів, активно досліджуються як сучасними українськими, так і зарубіжними науковцями, зокрема Е. Aravasik [78], М. Belgrave [79], К. Blakemore [80], С. Deeming, L. Warwick-Booth [80], М. Кизим [51], Е. Лібанова [32], О. Макарова [36], С. Полякова [51], Ю. Чалюк [73], О. Чутчева [76] та ін.

Соціальна політика є багатограним поняттям, що знаходить різне тлумачення у наукових публікаціях. Частина джерел розглядає її як сферу діяльності, що охоплює конкретні галузі, зокрема охорону здоров'я, освіту та соціальний захист. Інші ж зосереджуються на результатах її реалізації, таких як зменшення бідності, досягнення соціальної справедливості та згуртованості суспільства [81].

Етимологічно, термін «політика» походить від кількох давньогрецьких слів, як зазначає професор В. С. Бліхар: «polis» (місто-держава) та його похідних: «politike» (мистецтво керувати державою), «politeia» (конституція), «polites» (громадяни) та «politica» (державний діяч) [6, с. 7-8]. Це звернення до етимології допомагає глибше зрозуміти суть категорії. В. С. Бліхар розмістив ці слова в логічному історичному порядку розвитку полісів: «polis» закладав адміністративну основу, що вела до розбудови політики як мистецтва вирішення державотворчих питань, яке втілюється у нормативних положеннях, широкій участі громадян у політичному житті та можливості обирати державних діячів [6].

У широкому сенсі політика прирівнюється до всієї соціальної дійсності, тоді як у вузькому сенсі під нею розуміють відносини між великими соціальними групами щодо реалізації їхніх політичних інтересів [6, с. 7-8].

Окремо науковці виділяють поняття «державна політика». Канадський дослідник М. Пол Браун пропонує оптимальне визначення: «Державна політика – це обраний особою, державними органами, урядом напрям дій, завдяки якому вони задовольняють певні свої потреби чи використовують свої можливості, що відображаються в досягнутих результатах і в реальному впливові на життя суспільства» [9, с. 65].

Актуальним є питання про мотиви, які спонукають людину долучатися до політичного життя. Це базове питання, необхідне для осмислення та розбудови політичної системи. На думку авторів, тут постають матеріальні, духовні та соціальні потреби, місце і питома вага яких залежить від правової, політичної та загальної культури суспільства, рівня добробуту та поширеності

корупційних практик у державному управлінні. У сфері духовних потреб важливим є прагнення визначати та покращувати долю тієї категорії населення, до якої людина себе відносить. По суті, йдеться про свідоме прагнення до влади як до джерела організаційної та інституційної спроможності допомоги людям. Це ідеалістичне прагнення, яке, однак, мало місце в історії (наприклад, політична кар'єра Магатми Ганді). На жаль, у країнах із перехідною економікою, а особливо з авторитарними чи тоталітарними режимами, мотиви політичної кар'єри часто ґрунтуються переважно на задоволенні матеріальних потреб: збагаченні, отриманні «зв'язків» у держапараті та статусу, що надає додаткові привілеї для реалізації тих самих матеріальних потреб.

О. О. Кучеренко визначає державну політику як «відносно стабільну, організовану та цілеспрямовану діяльність (або бездіяльність) державних інституцій, що здійснюється ними безпосередньо або опосередковано, стосовно певної проблеми чи сукупності проблем, і такої, що впливає на життя суспільства» [30, с. 479; 5, с. 74].

Ґрунтуючись на узагальненні цих наукових підходів, можна стверджувати, що державна політика являє собою закріплений законодавством України та суспільними потребами напрям діяльності держави в цілому та окремих державних інституцій, який має власний інструментарій державного впливу. Це визначення окреслює загальний «каркас» державної політики, тоді як її спеціальні, змістовні ознаки конкретизуються вже в межах окремих напрямів.

Крім того, соціальну політику трактують як дії, що впливають на добробут громадян через забезпечення розподілу та доступу до товарів і ресурсів. У цьому контексті її ключова функція полягає у компенсації невдач ринку. Також соціальна політика слугує інструментом впливу та контролю над взаємовідносинами і поведінкою на ринку праці та доходів [82].

Аналіз наукової літератури дозволяє виділити різні підходи до визначення соціальної політики держави (рис. 1.1).

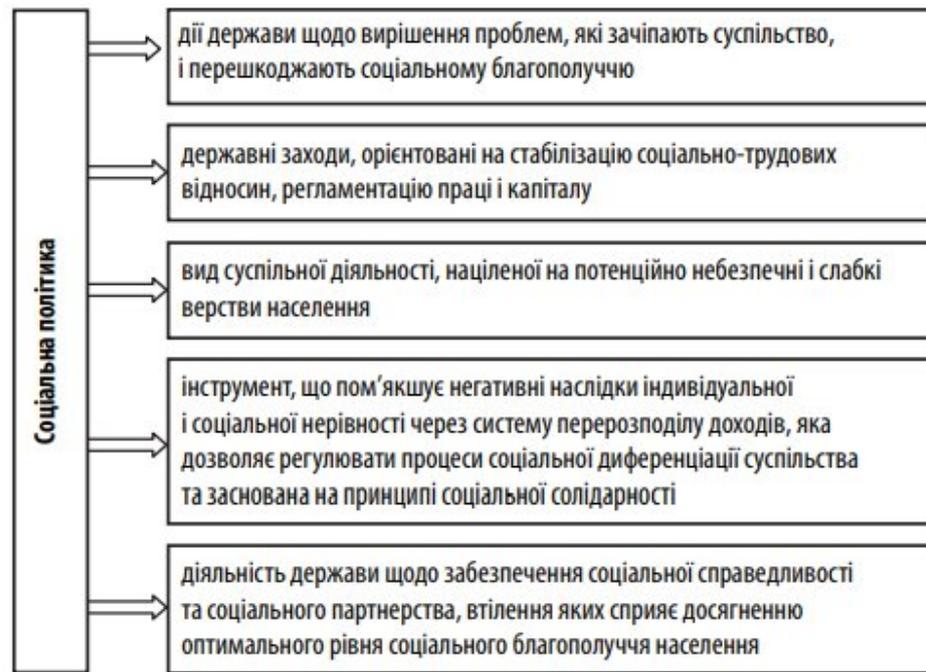

Рис.1.1 - Підходи до визначення соціальної політики держави

Джерело: [64]

За стандартами Міжнародної організації праці (МОП), соціальна політика гарантує, що економічний розвиток приносить користь усім його учасникам [95]. Національний уряд зазвичай є ключовим агентом, який встановлює основні соціальні цінності, такі як мінімальні стандарти, соціальна справедливість та рівність.

Надійна система соціального захисту розглядається як центральний елемент державної політики. Вона забезпечує захист від шоків, особливо для тих, кому загрожує незворотне зниження людських, соціальних чи фізичних активів, а також має стабілізуючий вплив на загальний попит на товари та послуги національної економіки [81; 94]. Відповідно, державна політика та інститути мають зміцнювати соціальне забезпечення вразливих груп згідно з рівнем економічного розвитку країни. Важливо, що система соціального забезпечення не повинна формувати залежність, а навпаки, має стимулювати самостійність та зміцнення життєздатності людини в локальній системі [81].

Зовнішнє середовище формування соціальної політики включає ринок, неурядовий сектор, соціальні зміни та взаємодію громади з державою. Такі

базові потреби, як освіта, соціальне забезпечення, медичне обслуговування, житло, визначають канали взаємодії між різними політиками. Головними макроагентами (напрямами) взаємодії із соціальною політикою є економічна, політика у сфері охорони здоров'я, освітня і фіскальна політики (рис. 1.2).

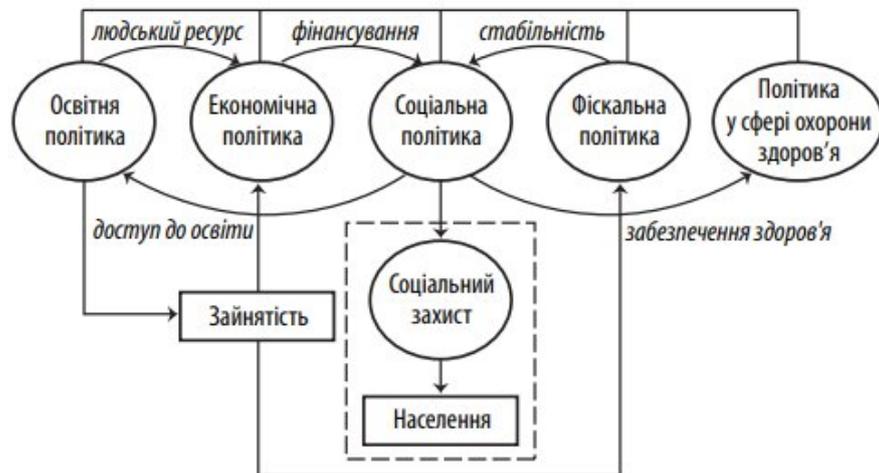

Рис. 1.2. Взаємодія видів державної політики

Джерело: [64]

Використання агентного підходу виправдане тим, що кожен із цих видів політики має власні цілі, і їхнє узгодження є завданням законодавчої та виконавчої влади.

Освітня політика взаємодіє, забезпечуючи економіку людським капіталом, що створює передумови для економічного розвитку.

Економічна політика впливає на соціальну в частині розподілу доступу до товарів, послуг і ресурсів, а також через забезпечення зайнятості.

Фіскальна політика здійснює вторинний розподіл доходів через трансфери.

Соціальна політика, крім соціального захисту, також має на меті створення умов для доступу до освіти та послуг системи охорони здоров'я.

Соціальна політика пропонує рішення для задоволення потреб соціального життя, які залежать від соціальної структури та державної політики [78]. Вона спрямована на забезпечення добробуту людей. Оскільки соціальна політика залежить від соціальних змін, вона трансформується

відповідно до актуальних потреб громадян. Держава встановлює стандарти, засновані на потребах, для дітей, молоді, інвалідів, сімей із низьким доходом та літніх людей [80].

У широкому розумінні, стандарт – це взірць, якому будь-що має відповідати за своїми ознаками, властивостями чи якостями [22]. Відповідно, соціальний стандарт – це модель, що описує якість і рівень життя людини. Стан соціальної сфери визначається саме цими встановленими соціальними стандартами і оцінюється за відповідними показниками якості та рівня життя населення. Таким чином, соціальні стандарти функціонують як моделі, що відображають доступ до соціальних благ у суспільстві [76]. Питання теоретичного обґрунтування якості життя та його зв'язку з економічними процесами в державі має досить тривалу історію.

Спеціалісти ООН присвятили значну увагу дослідженню принципів визначення та вимірювання стандартів життя у світі, зробивши спробу створити систему показників якості життя населення. Актуалізація цих проблем мала позитивний вплив, оскільки її метою була гармонізація відносин у суспільстві, що сприятливо позначається на здоров'ї, розумовому та моральному розвитку людей [16]. У 1978 році ООН запропонувала систему показників рівня життя населення (рис. 1.3).

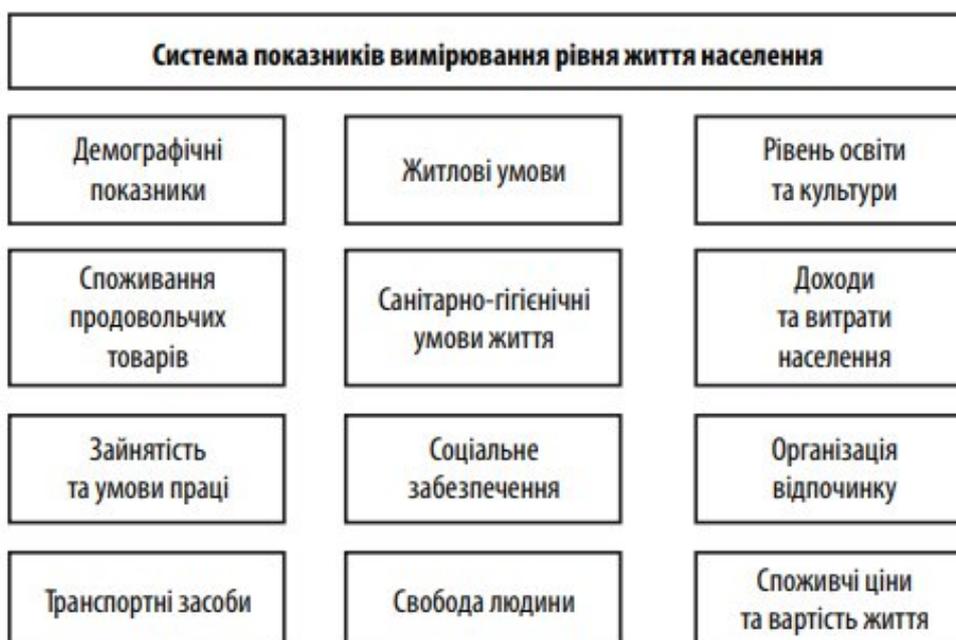

Рис. 1.3 – Система показників вимірювання рівня життя населення

Джерело: [16]

У 1989 році, з ініціативи ООН, було опубліковано довідник соціальних показників, який відображав індикатори рівня життя. Крім того, Статистична комісія ООН визначила низку інформаційних показників для оцінки рівня життя, які, на думку експертів, найкраще його характеризують. До цих показників були включені: національний дохід або валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення та середньорічний коефіцієнт його зростання; обсяг і види соціального обслуговування; витрати на особисте споживання населення, їх структура та середній річний коефіцієнт зростання; щільність населення; транспортне обслуговування; робота засобів зв'язку, друк та інше [16].

Таким чином, система показників для вимірювання рівня та якості життя постійно доопрацьовувалася і змінювалася. Наприклад, Дж. Вільсон запропонував власну модель якості життя, що складалася з дев'яти компонентів: індивідуальний статус, рівність, освіта, економічне зростання, технологічні зміни, сільське господарство, умови життя, здоров'я та соціальна безпека [64].

З огляду на накопичений значний досвід аналізу впливу соціальних стандартів на макроекономічні процеси, стає очевидною необхідність поліпшення заходів, спрямованих на ефективну реалізацію стратегії України щодо подолання бідності та відтворення виробництв. Ця стратегія має включати конкретні кроки для формування нових стандартів якості життя населення, які повинні бути забезпечені достатнім рівнем бюджетного фінансування. Це, своєю чергою, вимагає розробки комплексної системи показників моделювання стандартів якості життя, включно з узагальнюючим (інтегральним) показником. Розробка та апробація такої системи є складним методологічним завданням, оскільки вона повинна гарантувати єдність усіх часткових показників та забезпечувати однозначну оцінку рівня та динаміки

досліджуваного процесу в контексті загальної системи державного управління соціальною сферою.

Таким чином, соціальна політика є фундаментальною складовою внутрішньої політики держави та ключовим інструментом державного регулювання ринкової економіки. Вона має гуманістичне спрямування та орієнтована на розвиток людини, забезпечуючи добробут громадян через розподіл та перерозподіл суспільних благ, а також гарантуючи соціальний захист і соціальну безпеку. В умовах глобалізації, інтеграційних процесів та воєнних викликів в Україні, соціальна політика набуває особливої значущості, оскільки спрямована на подолання гострих проблем, як-от бідність і диференціація доходів, та наближення рівня життя населення до стандартів ЄС.

Ефективність соціальної політики прямо залежить від стану національної економіки та реалізується через соціальні програми, що базуються на законодавчих нормах і включають механізми обов'язкового соціального страхування та державних соціальних гарантій. Зрештою, успішна соціальна політика не лише забезпечує соціальну справедливість, але й критично впливає на конкурентоспроможність національної економіки, сприяючи розвитку людського потенціалу, соціальній стабільності та покращенню інвестиційно-інноваційного клімату в країні. Подальша робота потребує удосконалення системи соціальних стандартів і показників для більш точного моделювання якості життя та забезпечення його бюджетного фінансування.

1.2. Основні напрями та принципи реалізації соціальної політики

Глобалізація та інтеграція світового господарства вимагають нової парадигми соціального розвитку, яка акцентує увагу не лише на кількісному зростанні, а й на забезпеченні сталого соціального, економічного та екологічного розвитку. Соціальна політика, будучи частиною внутрішньої

політики країни, тісно пов'язана з її економічним станом. Її реалізація зосереджена на задоволенні матеріальних, культурних і духовних потреб громадян та формуванні гармонійно розвиненого суспільства.

В умовах сучасної України метою соціальної політики є досягнення рівня життя населення, який відповідає стандартам Європейського Союзу. Однак, тривалий перехід до ринкової економіки та економічна нестабільність спричинили загострення соціальних проблем, зокрема диференціацію доходів, стрімке поширення бідності, появу внутрішньо переміщених осіб та раптову бідність громадян. Саме на подолання цих викликів має бути спрямована соціальна політика України на поточному етапі ринкових перетворень [8].

Відповідно до Цілей Сталого Розвитку України до 2030 року, ключовим стратегічним напрямом є удосконалення системи державного управління, щоб вона працювала на користь суспільства, сприяла сталому розвитку країни та забезпечувала якісні соціальні послуги.

Існування України як держави вимагає послідовного захисту національних інтересів, спрямованого на гарантування стабільності, незалежності, культурної ідентичності, добробуту народу та створення сприятливих умов життя через системні реформи. Ефективна соціальна політика є вирішальним чинником, від якого значною мірою залежить цивілізаційний розвиток будь-якої країни.

Особливої ваги формування та реалізація соціальної політики набуває в періоди важких випробувань та загострення соціальних проблем. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну стало серйозним викликом для всіх сфер, включаючи соціальну, яка займається підтримкою вразливих та незахищених категорій населення. Гідний рівень життя всіх громадян, особливо соціально вразливих, є однією з необхідних умов для успішної розбудови соціальної держави в Україні [8].

Соціальна політика охоплює забезпечення соціальної безпеки, регулювання соціальних процесів, реалізацію інтересів споживачів та

створення умов для сталого людського розвитку, посідаючи важливе місце в механізмі задоволення потреб людини.

Незважаючи на відсутність єдиного загальноприйнятого визначення соціальної політики, підходи науковців до її сутності різняться [59] пропонує розглядати соціальну політику у вузькому та широкому розумінні. У вузькому сенсі це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення добробуту громадян та вирішення проблем так званої «великої п'ятірки»: соціального забезпечення, житлових програм, охорони здоров'я, освіти та служб соціальної допомоги і ресоціалізації. У широкому сенсі соціальна політика – це регулювання соціальної сфери та відносин з метою налагодження оптимального функціонування суспільної системи, створення умов для задоволення соціальних інтересів та всебічного розвитку людей. Передумовою сильної державної соціальної політики є обґрунтованість її завдань, цілей, проектів і програм, підкріплена фінансуванням із державного бюджету.

Науковець Мних М.В. [41] визначає соціальну політику як підсистему політики держави, спрямовану на регулювання соціальних відносин, соціальний розвиток та забезпечення соціальної перспективи.

Моторнюк У.І. [42] також вважає доцільним розгляд соціальної політики як ключового чинника соціальної держави у двох аспектах. У вузькому розумінні це цілеспрямована діяльність суб'єктів із забезпечення соціального захисту та створення безпечного соціального середовища для людини, або ж діяльність, спрямована на формування соціальної безпеки людини й суспільства. У широкому розумінні це система цілеспрямованої діяльності суб'єктів, що сформувалася у суспільстві, і здійснюється на основі певних принципів для забезпечення оптимального функціонування й розвитку соціальних відносин. Водночас, автор зауважує, що поділ на вузьке і широке розуміння є умовним, і насправді існує цілісна соціальна політика, яка охоплює обидва ці змісти.

Як бачимо, вчені сходяться на тому, що соціальна політика є складовою політики держави та системою заходів, спрямованих на забезпечення добробуту громадян.

Соціальна політика виступає як метод державного регулювання ринкової економіки через розподіл і перерозподіл суспільних благ. В умовах ринку держава вимушена здійснювати перерозподіл прибутків з метою захисту вразливих верств населення, зменшення диференціації доходів та соціального захисту громадян, які з об'єктивних чи суб'єктивних причин не можуть забезпечити собі гідне існування.

Існує також трактування соціальної політики як комплексу заходів для узгодження інтересів різних соціальних груп у сфері виробництва та розподілу. Справді, соціальна політика не лише перерозподіляє блага, а й регулює відносини між працівниками під час їх створення. Існує пряма залежність між економічним зростанням та соціальним прогресом. Результативність соціальної політики прямо залежить від стану національної економіки, адже соціальна та економічна політика формують внутрішню політику держави.

Соціальна політика держави складається з активної та пасивної складових. Активна політика зосереджена на регулюванні трудових відносин, ринку праці та зайнятості, а також забезпеченні робочих місць. Пасивна політика спрямована на підтримку соціально незахищених категорій населення.

У 2015 році на Саміті ООН світові лідери ухвалили 17 глобальних Цілей Сталого Розвитку (ЦСР), які набули чинності 1 січня 2016 року і діятимуть до 2030 року. Протягом цього періоду країни зосереджуватимуть зусилля на ліквідації соціальних проблем, насамперед на подоланні бідності, голоду, підтримці хорошого здоров'я, якісної освіти, відповідального споживання, миру та справедливості тощо. Очікується, що як багаті, так і бідні країни сприятимуть процвітанню нинішніх та наступних поколінь і захисту планети. Хоча цілі не є юридично обов'язковими, уряди країн добровільно беруть на

себе відповідальність за їх досягнення та створення сприятливого клімату для їх реалізації. Державні органи несуть відповідальність за впровадження ЦСР у життя [21].

Соціальна політика держави має охоплювати не лише традиційні сфери, як-от соціальне забезпечення, допомога, житлові програми, охорона здоров'я та освіта, а й потребує підтримки соціально орієнтованих галузей, таких як харчова та легка промисловість, що виробляють життєво важливі продукти (їжу, одяг та взуття) [33].

Мета соціальної політики полягає у досягненні позитивних соціальних змін та розвитку суспільства на засадах соціальної справедливості, рівноправності та захисту громадян.

До основних завдань соціальної політики належить соціальний захист населення через компенсаційні виплати, субсидії від зростання цін та індексацію; допомога найбільш вразливим; гарантування мінімальної заробітної плати; пенсійне забезпечення; забезпечення освіти та професійної підготовки; охорона здоров'я; житлове забезпечення; матеріальна допомога родинам з дітьми; а також забезпечення доступу громадян до культурних благ [33].

Суб'єктами соціальної політики в країні є державні органи, об'єднання роботодавців і працівників, бізнес-структури (підприємства, організації), громадські організації та громадяни.

Об'єктами соціальної політики є працездатне та непрацездатне населення (зокрема, інваліди, літні люди), соціально вразливі верстви (малозабезпечені сім'ї, інваліди, студенти, пенсіонери тощо), а також ринок праці та трудові відносини [54].

Принципи соціальної політики держави включають забезпечення соціальної справедливості та безпеки; формування соціальної солідарності; розвиток соціального партнерства; гарантування доступності освіти та охорони здоров'я; пенсійне забезпечення у похилому віці; створення умов для свободи вибору професії та місця проживання; а також забезпечення права на професійні об'єднання.

Основні напрями соціальної політики охоплюють низку ключових сфер, необхідних для забезпечення сталого розвитку та добробуту громадян (рис.1.4).

Рис.1.4 – Основні напрями соціальної політики

Джерело: [54]

Вони включають: соціальний захист, спрямований на підтримку вразливих верств населення та гарантування соціальних прав; політику у сфері доходів населення, що займається регулюванням оплати праці, пенсій, допомог та зменшенням нерівності; політику зайнятості та охорони праці, яка фокусується на створенні робочих місць, регулюванні ринку праці та забезпеченні безпечних умов праці; демографічну політику, що має на меті вплив на відтворення, міграційні процеси та якісний склад населення; а також політику розвитку соціальної сфери, яка включає такі важливі складові, як культурна, релігійна, молодіжна та рекреаційна політика, спрямована на всебічний розвиток особистості та суспільства [53].

Реалізація соціальної політики держави здійснюється через низку ключових механізмів (рис.1.5).

Рис.1.5 - Механізми реалізації соціальної політики держави

Джерело: [70]

Основними з них є обов'язкове та добровільне соціальне страхування. До обов'язкового страхування належать: пенсійне та медичне страхування, страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, а також від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань, що призвели до втрати працездатності. Добровільне соціальне страхування призначене для громадян, які займаються підприємницькою та індивідуальною діяльністю. Вони можуть отримати всі види забезпечення державного соціального страхування, які встановлені для робітників, службовців та членів кооперативів, за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування України.

До інших важливих механізмів реалізації соціальної політики належать державна соціальна допомога (у вигляді грошових виплат, субсидій та компенсацій для вразливих верств населення) та державні соціальні гарантії, що забезпечують безкоштовну медичну допомогу, освіту, доступне житло, культурні та оздоровчі заклади та інше [70].

Соціальна політика держави втілюється через соціальні програми, які базуються на законодавчо-нормативній базі країни. Цей комплекс заходів спрямований на задоволення соціальних потреб, гарантування соціального

захисту та соціальної безпеки, що в кінцевому підсумку сприяє утвердженню соціальної справедливості у громадянському суспільстві.

Соціальна політика є неоціненним елементом внутрішньої політики держави, спрямованим на забезпечення добробуту громадян через надання їм доступу до необхідних матеріальних, культурних і духовних благ. Вона слугує методом державного регулювання ринкової економіки завдяки розподілу та перерозподілу суспільних благ, а також упорядкуванню трудових відносин при їх створенні.

Ключовими особливостями цієї політики є її гуманістичне спрямування та орієнтованість на розвиток людини. Державна соціальна політика втілюється в життя через соціальні програми, що ґрунтуються на законодавчо-нормативній базі країни.

Соціальна політика має прямий вплив на конкурентоспроможність національної економіки. Вона сприяє розвитку людського потенціалу (людського капіталу), створює соціальну стабільність у суспільстві та покращує інвестиційно-інноваційний клімат у країні.

Хоча сутність соціальної політики прямо не розкривається у чинному законодавстві України, її структурні елементи закріплені в багатьох нормативних документах. Як зазначає В. В. Криворучко, «соціальне законодавство складається з численних прийнятих у різні історичні періоди нормативно-правових актів різного рівня» [29, с. 131].

Зокрема, стаття 46 Конституції України від 28.06.1996 №254к/96-ВР гарантує: «Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення;

створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними» [23].

Конституційне визначення соціальної політики зводиться до співвідношення двох ключових інститутів підтримки громадян: соціального захисту та соціального забезпечення, які активуються за наявності правових підстав та особливих життєвих обставин.

Проте, сфера соціальної політики є ширшою, що підтверджують позиції науковців (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Порівняння стратегічних цілей та діяльності соціальної політики за підходами С. М. Прилипка та Н. М. Оніщенка

Аспекти соціальної політики	Стратегічні цілі за С. М. Прилипком [53, с. 82-83]	Діяльність держави за Н. М. Оніщенком [44, с. 284]
Добробут та потреби	Досягнення відчутного поліпшення матеріального добробуту й умов життя громадян.	Керівництво соціальним розвитком та забезпечення матеріальних і культурних потреб членів суспільства.
Ринок праці та зайнятість	Забезпечення повної продуктивної зайнятості, підвищення якості й конкурентоспроможності робочої сили.	Стимулювання активної частини населення до продуктивної праці як основи особистого добробуту.
Соціальна справедливість та стабільність	Гарантування конституційних прав (праця, захист, освіта, здоров'я, культура, житло).	Регулювання процесів соціальної диференціації з метою стабілізації суспільної системи, досягнення громадянської злагоди та національного миру, реалізація принципу соціальної справедливості.
Соціальний захист та підтримка	Надання підтримки найвразливішим верствам населення.	Розробка та реалізація програм конкретних заходів соціального захисту; здійснення економічних перетворень, здатних гнучко реагувати на погіршення стану окремих верств населення.

Продовження таблиці 1.1

Демографія та інфраструктура	Вплив на демографічну ситуацію (підвищення народжуваності, зниження смертності, збільшення тривалості життя); значне поліпшення соціальної інфраструктури.	–
Сім'я та родинні зв'язки	Переорієнтація на сім'ю, забезпечення прав і соціальних гарантій сім'ям з дітьми.	–
Економічна відповідальність	–	Підвищення відповідальності власників за наслідки використання власності.

Джерело: сформовано автором за [53, с. 82-83; 44, с. 284]

В умовах воєнного стану перед державою виникла нагальна потреба в організації належної соціальної підтримки для низки категорій громадян. Це стосується внутрішньо переміщених осіб (ВПО), мешканців регіонів, які постійно зазнають ворожих обстрілів, осіб, які втратили житло внаслідок бойових дій, а також членів родин загиблих військовослужбовців і ветеранів, які отримали каліцтво під час виконання бойових завдань. На жаль, реалії російсько-української війни та масштаби застосування озброєння постійно породжують нові категорії осіб, які потребують державної соціальної допомоги. Це вимагає від держави формування комплексних стратегій з урахуванням потенційних ризиків для найбільш вразливих груп.

Варто зазначити, що статус вразливої особи зараз визначається не лише рівнем життя та місцем у соціальній взаємодії, а значною мірою залежить від динаміки та характеру бойових дій у конкретному регіоні та країні в цілому.

Натомість, С. М. Бондаренко [7] визначає соціальну політику як складову внутрішньої політики держави. Вона спрямована на забезпечення добробуту громадян через надання їм можливості отримати необхідні матеріальні, культурні та духовні блага. Соціальна політика є методом державного регулювання ринкової економіки шляхом розподілу і перерозподілу суспільних благ, а також упорядкування відносин між

працівниками при їх створенні. Її специфічними особливостями є гуманістичне спрямування та орієнтованість на розвиток людини [60].

Підсумовуючи, соціальну політику необхідно розглядати як заснований на положеннях Конституції та законодавства України напрям діяльності держави і окремих державних інституцій. Вона спрямована на підтримку достатнього рівня життя, забезпечення високих та рівних соціальних гарантій, а також формування якісного матеріального та духовного базису існування кожного члена суспільства.

1.3. Вплив соціальної політики на рівень добробуту населення

Головними особливостями соціальної політики, як основи добробуту населення, є її закріплення не лише в законодавстві, а й у ключовому нормативно-правовому акті держави - Конституції України. Вона також зумовлює зміну державного апарату через створення та організацію роботи спеціалізованих відомств. Крім того, соціальна політика сприяє систематичному вдосконаленню основоположних соціальних інститутів (як-от охорона здоров'я та пенсійне забезпечення), щоб усі громадяни могли користуватись конституційними правами та реалізувати себе. Нарешті, завдяки системності та стабільності державної підтримки, соціальна політика обумовлює розвиток людського потенціалу, виховання мотивованих працівників та створення нових робочих місць, що позитивно впливає на економіко-фінансове положення країни.

Рівень добробуту населення посідає центральне місце серед показників соціально-економічного розвитку держави та виступає ключовим індикатором результативності соціальної політики. У сучасних умовах добробут населення не обмежується виключно матеріальними параметрами, такими як рівень доходів чи споживання, а охоплює широкий спектр соціальних, економічних і психологічних складових, що визначають якість життя людини. Саме через інструменти соціальної політики держава здійснює цілеспрямований вплив на

формування умов життя громадян, забезпечення соціальної стабільності та відтворення людського потенціалу.

Соціальна політика впливає на добробут населення передусім через систему формування та перерозподілу доходів. Регулювання мінімальної заробітної плати, пенсійного забезпечення, соціальних трансфертів і допомог покликане гарантувати базовий рівень матеріальної безпеки для всіх категорій населення. За допомогою податково-бюджетних механізмів держава коригує нерівність у доходах, зменшуючи соціальну поляризацію та ризики бідності. Особливо важливою є роль адресних соціальних виплат, які дозволяють зосереджувати ресурси на підтримці найбільш уразливих груп населення, що безпосередньо відображається на загальному рівні суспільного добробуту.

Вагомим напрямом впливу соціальної політики є регулювання ринку праці та забезпечення зайнятості населення. Політика у сфері зайнятості спрямована на створення умов для продуктивної праці, професійної самореалізації та стабільних джерел доходу громадян. Державні програми сприяння зайнятості, перекваліфікації та підтримки підприємницької ініціативи сприяють зниженню рівня безробіття та підвищенню конкурентоспроможності робочої сили. У довгостроковій перспективі це формує економічну самостійність населення, зменшує залежність від соціальної допомоги та підвищує загальний рівень добробуту.

Соціальна політика істотно впливає на добробут через розвиток системи соціальних послуг, зокрема у сферах охорони здоров'я, освіти та соціального обслуговування. Доступність і якість медичних послуг визначають не лише фізичний стан населення, а й тривалість активного життя та працездатність громадян. Освітня політика, своєю чергою, формує інтелектуальний та професійний потенціал суспільства, створюючи передумови для соціальної мобільності та економічного зростання. Розвинена система соціального обслуговування забезпечує підтримку осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, що знижує рівень соціального виключення та сприяє інтеграції таких осіб у суспільне життя.

Важливою складовою впливу соціальної політики на добробут населення є забезпечення соціальної справедливості та соціальної стабільності. Через законодавче закріплення соціальних прав і гарантій держава створює умови для рівного доступу громадян до базових соціальних благ. Реалізація принципу соціальної справедливості сприяє зниженню соціальної напруги, формуванню довіри до державних інституцій та зміцненню суспільної солідарності. У цьому контексті добробут населення набуває не лише матеріального, а й морально-психологічного виміру, пов'язаного з відчуттям безпеки, стабільності та перспектив розвитку.

Особливої значущості вплив соціальної політики на рівень добробуту населення набуває в умовах воєнного стану. Збройна агресія спричинила суттєве погіршення соціально-економічних умов життя значної частини населення, зростання рівня бідності, безробіття та соціальної вразливості. У цих умовах соціальна політика виконує компенсаторну та стабілізуючу функції, спрямовані на пом'якшення негативних наслідків війни. Запровадження спеціальних програм соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, осіб, які втратили житло або роботу, сімей загиблих військовослужбовців і ветеранів війни стало необхідною умовою збереження мінімального рівня добробуту та соціальної згуртованості.

Воєнні виклики трансформували підходи до оцінки добробуту населення, змістивши акцент з показників економічного зростання на показники соціальної стійкості та адаптаційної спроможності суспільства. Соціальна політика в таких умовах має не лише підтримувати поточний рівень життя, а й створювати передумови для відновлення соціального та економічного потенціалу країни. Це передбачає поєднання короткострокових заходів соціальної допомоги з довгостроковими стратегіями розвитку людського капіталу, реінтеграції постраждалих груп населення та стимулювання економічної активності.

Значний вплив на добробут населення має ефективність інституційного забезпечення соціальної політики. Наявність чітко визначених повноважень

органів державної влади, узгодженість дій між центральним і місцевим рівнями управління, прозорість та адресність соціальних програм визначають рівень довіри населення до держави та реальні результати соціальної підтримки. Недосконалість механізмів реалізації соціальної політики, зокрема корупційні ризики та нецільове використання ресурсів, здатні нівелювати її позитивний вплив на добробут населення навіть за наявності значного фінансового забезпечення.

Таким чином, соціальна політика виступає ключовим інструментом впливу держави на рівень добробуту населення, забезпечуючи формування матеріальних, соціальних та психологічних умов гідного життя громадян. Її результативність визначається здатністю держави поєднувати механізми соціального захисту з політикою розвитку, орієнтованою на підвищення якості людського капіталу та соціальної стійкості. В умовах сучасних викликів, зокрема воєнного стану, ефективна соціальна політика є необхідною передумовою не лише збереження добробуту населення, а й відновлення та сталого розвитку українського суспільства.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Особливості формування соціальної політики в умовах війни

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України з лютого 2022 року спричинила безпрецедентні соціально-економічні виклики, які ставлять під питання не лише виконання традиційних функцій державної соціальної політики, а й саму здатність держави забезпечувати соціальну стабільність і добробут населення. Ці виклики мають багатовимірну природу - від демографічних змін до зростання бідності, безробіття, внутрішнього переміщення населення, зниження середніх доходів домогосподарств і тиску на систему соціальних виплат.

Однією з найяскравіших ознак впливу війни на соціальну політику є масове внутрішнє переміщення громадян. За даними Міністерства соціальної політики України, станом на початок 2025 року близько 4,9 млн громадян були офіційно зареєстровані як внутрішньо переміщені особи (ВПО), причому 3,6 млн з них перемістилися саме після повномасштабного вторгнення Росії. Це створило величезне навантаження на державні та місцеві соціальні служби, які мають забезпечувати соціальний захист, грошові виплати, доступ до медичних і освітніх послуг, а також сприяти інтеграції ВПО у нових місцях проживання [77].

Статистичні показники свідчать про значне погіршення соціально-економічного становища українських домогосподарств у цілому. За оцінками міжнародних організацій і вітчизняних дослідників, рівень бідності в Україні зріс унаслідок війни: з довоєнного рівня близько 20 % до 35,5 % станом на кінець 2024 року, що особливо гостро проявилось у сім'ях з дітьми, де показник бідності перевищував 65,6 %. World Bank Українські

домогосподарства суттєво втратили доходи через зниження економічної активності, руйнування виробничої інфраструктури та зменшення обсягів заробітної плати.

Важливою соціально-економічною проблемою є також трудова зайнятість. Дані на початок воєнних дій свідчать про різке зростання безробіття: за методологією Міжнародної організації праці (ІЛО), рівень безробіття у 2022 році склав понад 21 %, що відповідало більше ніж 2 млн безробітних. Хоча у 2023–2024 роках Заходи соціальної політики й певною мірою стабілізували ситуацію на ринку праці, прогнозований рівень безробіття на 2025 рік очікувався на рівні близько 14,4 %, що все ще значно перевищує довоєнні показники. Такі зміни зумовлені не лише втратою робочих місць у зонах активних бойових дій, а й масовою міграцією працездатного населення за кордон [77].

Соціальна політика в умовах війни дедалі більше орієнтується на компенсаторні механізми підтримки доходів та соціальної стабільності. Це проявляється у значному збільшенні частки соціальних трансфертів у загальній структурі доходів домогосподарств і зміщенні джерел доходів з праці до соціальних виплат. Згідно з аналітичними даними, у 2023 році соціальні трансферти (пенсії та допомога, зокрема виплати ВПО) становили понад половину доходів домогосподарств, у порівнянні з приблизно 20 % у 2021 році. Це свідчить про посилену роль держави як «соціального гаранта» у кризовому періоді.

Одним із наслідків війни є також значний тиск на цінову стабільність та купівельну спроможність населення. За оцінками міжнародних інституцій, внаслідок бойових дій і макроекономічних шоків доходи домогосподарств скоротилися, а коефіцієнт інфляції істотно знизив реальну заробітну плату. Це особливо позначилося на найбільш уразливих категоріях громадян - пенсіонерах і сім'ях з низькими доходами, для яких соціальні трансферти залишаються основним джерелом підтримки [63].

Суттєвим викликом для соціальної політики в умовах війни є зміна профілю найбільш вразливих груп населення. Окрім традиційних категорій, які потребували соціальної підтримки у мирний час (особи з інвалідністю, самотні пенсіонери, багатодітні сім'ї), війна призвела до зростання потреб серед ветеранів бойових дій, вимушених переселенців, працюючих осіб, які втратили робочі місця, і родин загиблих військовослужбовців. Така трансформація вимагає розширення політики соціального захисту, у тому числі через спеціальні програми реабілітації, перекваліфікації, психологічної підтримки та інтеграції у трудове середовище.

В умовах воєнного стану соціальна політика держави повинна поєднувати дві взаємопов'язані функції: краткострокову допомогу та довгострокове відновлення соціального капіталу. Краткострокові заходи спрямовані на забезпечення безпеки існування в умовах кризи — грошові виплати, компенсації за втрату житла, підтримку доступу до базових послуг (охорона здоров'я, освіта, житло, комунальні послуги). Водночас довгострокові заходи мають бути спрямовані на створення передумов для післявоєнного розвитку: відновлення працездатності, перепідготовку кадрів, інвестування у людський капітал та соціальну інфраструктуру [68].

До того ж соціальна політика в умовах війни потребує високого рівня координації між центральними та місцевими органами влади, міжнародними партнерами та громадським сектором. Це пояснюється тим, що виклики, які породжує війна, мають не лише загальнодержавний характер, а й суттєво варіюються на регіональному рівні залежно від інтенсивності бойових дій, рівня руйнувань інфраструктури, динаміки внутрішніх переміщень і економічної активності. Спільні зусилля державних установ, міжнародних організацій і громадських ініціатив дозволяють не лише забезпечити швидке реагування на нагальні потреби, але й оптимізувати механізми надання соціальних послуг.

Отже, формування соціальної політики в умовах війни вирізняється кількома характерними особливостями: масовим внутрішнім переміщенням

громадян і зростанням соціальних ризиків, компенсаторним характером соціальних виплат, необхідністю адаптації механізмів соціального захисту, зміною профілю вразливих груп, а також посиленими вимогами щодо координації та оперативності реалізації політичних рішень. Усі ці чинники обумовлюють необхідність кардинального переосмислення соціальної політики як механізму державного регулювання, здатного не лише пом'якшувати негативні наслідки війни, але й створювати фундамент для соціального відновлення і сталого розвитку у постконфліктний період.

2.2. Державні програми соціального захисту населення під час воєнного стану на прикладі Харківської області

Державна політика соціального захисту населення відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності суспільства та підтримці життєдіяльності громадян у складних умовах, зокрема під час воєнного стану. Харківська область, як регіон, який зазнав значного впливу воєнних дій, демонструє практичну реалізацію механізмів державного соціального забезпечення через комплексні програми соціального захисту населення, що спрямовані на підтримку найбільш вразливих категорій населення, відновлення соціальної стабільності та збереження трудового потенціалу. Однією з ключових ініціатив є Комплексна Програма соціального захисту населення Харківської області на 2021–2025 роки, затверджена рішенням обласної ради від 15 жовтня 2020 року №1338-VII з урахуванням змін, яка визначає пріоритети, завдання, механізми реалізації та фінансові показники для забезпечення соціальної підтримки мешканців регіону (Додаток А) [56].

Програма розроблена та реалізується за замовленням Харківської обласної державної адміністрації, відповідальним виконавцем якої є Департамент соціального захисту населення Харківської обласної державної (військової) адміністрації. У 2024 році програма продовжувала реалізовувати завдання, визначені у паспорті, з урахуванням актуальних викликів воєнного

стану, коли забезпечення життєдіяльності громадян та підтримка соціально вразливих категорій набули особливої актуальності. Основними напрямками програми є надання адресної допомоги особам, які опинилися у скрутних життєвих обставинах, організація санаторно-курортного лікування та відпочинку для ветеранів війни, осіб з інвалідністю, постраждалих учасників Революції Гідності та громадян, постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи. У межах програми передбачено також погашення кредиторської заборгованості за попередні роки, що є важливим аспектом стабільності соціальної сфери та забезпечення безперервності надання послуг населенню [56].

У 2024 році адресну допомогу отримали 3661 особа Харківської області, яка опинилася у скрутних життєвих обставинах. Крім того, додаткову підтримку на утримання дітей щомісяця отримували сім'ї військовослужбовців, які загинули під час масових акцій громадського протесту у місті Києві у 2013–2014 роках. Такі заходи демонструють соціальну спрямованість державних програм і їхнє значення для підтримки стабільності родин, що втратили годувальника, а також сприяють забезпеченню прав дітей та збереженню базових соціальних стандартів навіть в умовах воєнного стану.

Організація санаторно-курортного лікування та відпочинку є одним із пріоритетів програми, оскільки вона спрямована на підтримку фізичного та психологічного здоров'я громадян, які перебувають у зоні підвищеного ризику. У 2024 році оздоровлення пройшли 685 осіб з інвалідністю загального захворювання та інвалідністю з дитинства, ветерани війни та особи, на яких поширюється дія законодавчих актів України щодо соціального захисту ветеранів та жертв нацистських переслідувань. Також оздоровлено 129 громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи та віднесені до категорії 1, а 15 дітей постраждалих громадян відвідували санаторно-курортні заклади у супроводі батьків. Крім того, 60 учасників АТО та члени їхніх сімей мали можливість відпочинку у санаторно-курортних закладах Харківської області. Ці заходи підтверджують комплексність та системність

реалізації програми, спрямованої на відновлення соціального та психологічного благополуччя громадян [56].

Таблиця 2.1

**Фінансування комплексної програми соціального захисту
населення Харківської області на 2024 рік (тис. грн)**

Напрямок використання коштів	Заплановані видатки	Фактичні видатки	% виконання	Примітки
Адресна допомога населенню	53 467,0	53 585,7	100,2	Підтримка громадян у скрутних умовах, виплати сім'ям загиблих військовослужбовців
Оплата послуг (крім комунальних)	26,8	26,8	100	Витрати на організацію санаторно-курортного лікування та адміністративні послуги
Окремі заходи по реалізації державних програм	1 969,9	1 969,9	100	Фінансування додаткових соціальних заходів, що не відносяться до розвитку
Поточні трансферти органам державного управління	10 169,8	10 169,8	100	Субвенції для забезпечення реалізації заходів програми на місцевому рівні
Разом	65 652,5	65 752,2	99,8	Загальне виконання програми в межах бюджету

Джерело: сформовано автором на основі [56]

Фінансування програми здійснюється переважно за рахунок обласного бюджету. Загальний обсяг фінансування на 2024 рік передбачав 123 135,0 тис. грн, із яких у затвердженому бюджеті виділено 69 423,1 тис. грн. Фактичне профінансування склало 65 827,2 тис. грн, що становить близько 99,8% від запланованого обсягу видатків. Касові видатки за напрямками були спрямовані на оплату послуг, надання інших виплат населенню та реалізацію заходів, що не відносяться до розвитку, але є критично важливими для соціального захисту громадян. Значна частина коштів була спрямована на забезпечення адресної допомоги та покриття кредиторської заборгованості за санаторно-курортне лікування попереднього року. Це свідчить про ефективне управління фінансовими ресурсами та відповідальність виконавця програми щодо раціонального використання бюджетних коштів.

Рис.2.1 - Використання коштів програми

Джерело: сформовано автором на основі [56]

В умовах воєнного стану соціальна політика набуває особливого значення, оскільки вона дозволяє забезпечити соціальну стабільність, підтримати фізичне та психологічне здоров'я населення, зберегти трудовий потенціал та запобігти соціальній напруженості. Під час аналізу реалізації програми у 2024 році можна відзначити, що заходи були спрямовані не лише на матеріальне забезпечення громадян, але й на створення умов для адаптації до складних умов війни. Система соціальної підтримки включає комплексну адресну допомогу, організацію відпочинку та лікування, виплату компенсацій та премій для постраждалих категорій громадян, а також погашення попередніх боргових зобов'язань, що дозволяє уникнути перерви у наданні послуг.

Крім того, реалізація програми супроводжується постійним моніторингом потреб населення та коригуванням заходів відповідно до нових соціально-економічних реалій. Це забезпечує гнучкість у використанні ресурсів та оперативність реагування на кризові ситуації. Важливим аспектом є взаємодія Департаменту соціального захисту населення з органами місцевого

самоврядування та громадськими організаціями, що дозволяє ефективно координувати соціальні послуги, надавати гуманітарну допомогу та організувати підтримку найбільш вразливих категорій громадян.

Загалом, результати реалізації Комплексної Програми соціального захисту населення Харківської області у 2024 році демонструють високу ефективність системи соціального забезпечення у воєнний час. Фактичне виконання заходів програми дозволило надати адресну допомогу та соціальні послуги тисячам мешканців області, організувати оздоровлення та відпочинок для людей з інвалідністю, ветеранів та постраждалих учасників Революції Гідності, забезпечити реалізацію запланованих видатків та стабільність соціальної сфери. Процент виконання фінансових завдань становив майже 100%, що підтверджує ефективність планування та управління ресурсами, навіть в умовах обмеженого бюджету та складної соціально-політичної ситуації [56].

Досвід Харківської області свідчить про те, що державні програми соціального захисту в умовах воєнного стану повинні бути гнучкими, комплексними та оперативними. Вони мають враховувати специфіку регіону, потреби населення, ризики та обмеження воєнного часу, а також забезпечувати координацію між різними рівнями виконавчої влади та громадськими структурами. Реалізація подібних програм демонструє приклад практичного застосування державної політики соціального захисту у складних кризових умовах та формує основу для подальшого розвитку системи соціальних гарантій в Україні.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що державні програми соціального захисту населення під час воєнного стану на прикладі Харківської області є ефективним механізмом підтримки найбільш вразливих категорій громадян, забезпечення соціальної стабільності та адаптації населення до складних умов. Комплексна програма 2021–2025 років демонструє системність підходів до соціального забезпечення, ефективність управління фінансовими ресурсами та високу результативність заходів, що дозволяє

гарантувати реалізацію соціальних прав громадян навіть у період воєнного стану та економічних труднощів.

2.3. Оцінка впливу соціальних заходів на рівень життя та добробут громадян

Категорія добробуту населення є однією з ключових у системі соціально-економічних досліджень та водночас однією з найбільш складних і багатогранних за своїм змістом. У науковій літературі відсутнє єдине універсальне трактування цього поняття, оскільки його наповнення залежить від рівня соціально-економічного розвитку країни, історичного контексту, панівних цінностей суспільства, а також політичних і безпекових умов. На сучасному етапі добробут населення розглядається як комплексна інтегрована категорія, що охоплює не лише матеріальні показники рівня життя, а й соціальні, психологічні, правові, безпекові, культурні та інституційні складові, які формують якість життя як окремої людини, так і суспільства в цілому.

У контексті повномасштабної війни в Україні розуміння добробуту населення зазнало суттєвих трансформацій. Якщо у довоєнний період основна увага приділялася зростанню доходів, зайнятості, доступу до освіти та охорони здоров'я, то в умовах воєнного стану добробут дедалі більше асоціюється із соціальною захищеністю, доступом до базових соціальних послуг, стабільністю доходів, безпекою проживання, можливістю отримання державної допомоги та психологічною підтримкою. Таким чином, добробут населення в умовах війни набуває яскраво вираженого соціального виміру та безпосередньо залежить від ефективності державної соціальної політики.

Оцінка рівня добробуту населення ґрунтується на використанні системи кількісних і якісних показників, що формуються на основі офіційної статистики, соціологічних досліджень та міжнародних індексів. Традиційно до базових макроекономічних індикаторів відносять валовий внутрішній продукт, рівень безробіття, інфляцію, доходи населення та продуктивність

праці. Водночас в умовах воєнної економіки ці показники не завжди повною мірою відображають реальний стан добробуту, оскільки значна частина населення виживає за рахунок соціальних трансфертів, гуманітарної допомоги та підтримки міжнародних організацій. Саме тому особливого значення набуває поєднання економічних і соціальних індикаторів у процесі аналізу.

Валовий внутрішній продукт залишається найбільш узагальненим показником економічного розвитку та потенційної спроможності держави забезпечувати належний рівень життя населення. За даними міжнародних статистичних джерел, у 2023 році частка України у світовому ВВП становила близько 0,26 %, що свідчить про обмежені можливості національної економіки в порівнянні з провідними країнами світу. При цьому у 2022 році, внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації, реальний ВВП України скоротився майже на 30 %, що стало одним із найглибших економічних спадів у світі за останні десятиліття. Такий різкий спад безпосередньо вплинув на рівень життя населення, можливості фінансування соціальних програм та загальний рівень добробуту [56].

Порівняльний аналіз ВВП за паритетом купівельної спроможності України з іншими країнами світу демонструє стійке відставання від більшості європейських держав і глобальних економічних лідерів. Навіть у довоєнний період Україна поступалася Польщі, Чехії, Німеччині та Франції за цим показником, а у воєнний період розрив лише поглибився. Водночас ВВП за ПКС не враховує рівень нерівності доходів, масштаби тіньової економіки та соціальні ризики, які значно зросли в умовах війни.

Більш показовим для оцінки матеріального добробуту є ВВП на одну особу. В Україні цей показник протягом останнього десятиліття зростав надзвичайно повільно, а у 2022 році зафіксовано його суттєве скорочення. Для порівняння, у країнах Європейського Союзу, зокрема Польщі та Чехії, зростання ВВП на особу було значно динамічнішим, що дозволило підвищити реальні доходи населення та рівень соціального захисту. Навіть у період глобальних криз ці країни змогли зберегти стабільність соціальних стандартів,

тоді як в Україні значна частина населення опинилася за межею бідності або на межі соціального виживання [56].

Інфляційні процеси є ще одним важливим чинником, що визначає купівельну спроможність населення та фактичний рівень добробуту. У 2022–2023 роках інфляція в Україні перевищувала 20 %, що призвело до стрімкого зростання цін на продукти харчування, енергоносії, транспортні та комунальні послуги. За даними Державної служби статистики, найбільше постраждали домогосподарства з низькими доходами, для яких витрати на базові потреби становлять понад 60 % сукупного бюджету. У таких умовах державні соціальні виплати та програми підтримки стали критично важливими для збереження мінімального рівня добробуту населення [56].

Рівень безробіття в Україні у 2022 році досяг критичних значень, за різними оцінками перевищивши 24 %. Значна частина економічно активного населення втратила роботу через знищення підприємств, релокацію бізнесу або вимушене переміщення. Особливо вразливими виявилися внутрішньо переміщені особи, молодь та жінки, які втратили стабільні джерела доходів. У таких умовах ключову роль у підтримці добробуту відіграють державні програми зайнятості, перекваліфікації, виплати допомоги по безробіттю та підтримка малого бізнесу.

Для комплексної оцінки добробуту населення доцільно використовувати Індекс людського розвитку, який поєднує показники доходу, освіти та тривалості життя. За даними ООН, у 2021 році Україна посідала 77 місце у світовому рейтингу ІЛР, що відповідало рівню країн із високим, але не дуже високим людським розвитком. Водночас війна суттєво погіршила перспективи людського розвитку через зниження доходів, погіршення доступу до медичних і освітніх послуг, зростання психологічного навантаження та міграційні процеси [51].

Особливе значення в умовах війни набувають заходи державної соціальної політики, спрямовані на підтримку добробуту населення. До таких заходів належать виплати внутрішньо переміщеним особам, програми

житлових субсидій, індексація пенсій та соціальних допомог, підтримка сімей з дітьми, ветеранів і осіб з інвалідністю, а також залучення міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги. За даними Міністерства соціальної політики України, у 2023 році понад 5 млн громадян отримували різні види соціальної підтримки, що дозволило частково компенсувати втрати доходів і знизити рівень соціальної напруги.

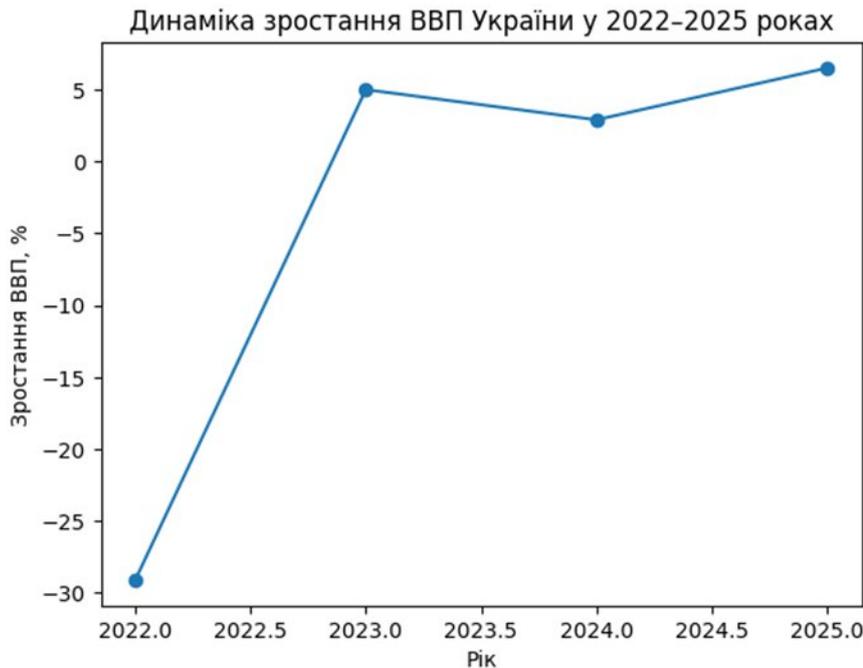

Рис.2.2 – Динаміка зростання ВВП України в 2022-2025 роках

Джерело

У 2023 році економіка України продемонструвала відновлення після глибокого падіння 2022 року: реальний ВВП зріс приблизно на 5,0 %, що свідчить про певну стабілізацію економічної діяльності навіть під час війни. Цей показник значно кращий, ніж у 2022 році, коли економіка скоротилась майже на 30 % через повномасштабне вторгнення.

У 2024 році Україна також продовжила відновлення, але темпи росту ВВП трохи сповільнилися - частково внаслідок зниження продуктивності сільського господарства та відновлення інфраструктури після бойових пошкоджень. За даними Національного банку, реальний ВВП у 2024 році збільшився на приблизно 2,9 %, що відображає стійке, але повільніше зростання економіки в умовах невпинного військового тиску [10].

Прогнози на 2025 рік також передбачають позитивну динаміку: Міжнародний валютний фонд (МВФ) очікує, що економіка зросте приблизно на 6,5 %, що є значним показником для країни в умовах війни, хоча такі оцінки можуть коригуватися залежно від безпекової та фінансової ситуації.

Інфляція суттєво вплинула на добробут населення, особливо в період активних військових дій. У 2022–2023 роках інфляція була дуже високою через порушення ланцюгів поставок, зростання витрат на імпорتنі товари та загальні економічні шоки.

За даними МВФ, у 2025 році інфляція залишається значною (понад 7–8 %), що продовжує тиснути на купівельну спроможність населення та фактичний рівень життя. Проте, очікується помірне її зниження порівняно з піковими значеннями 2022–2023 років, що сприятиме стабілізації цін на товари першої необхідності.

Інфляція має прямий вплив на якість життя, оскільки реальні доходи населення часто не компенсують зростання цін, що особливо відчутно для домогосподарств із низькими доходами.

Рівень безробіття в Україні суттєво зріс у перші роки війни. У 2022 році він досягав досить високого рівня - понад 24 %, що було наслідком масових руйнувань підприємств, релокації бізнесу та від'їзду частини працездатного населення.

У 2023 році ситуація з ринком праці дещо покращилась: за різними оцінками, рівень безробіття знизився до близько 19 %, що було зумовлено частковим відновленням економічної активності та переходом робочої сили в нові сфери діяльності.

У 2024–2025 роках цей показник продовжує знижуватися, але все ще залишається на високому рівні порівняно з довоєнними даними. За прогнозами МВФ та інших міжнародних аналітичних центрів, безробіття може становити приблизно 13–11 %, що свідчить про поступове відновлення зайнятості, але також про збереження структурних проблем на ринку праці, пов'язаних із мобілізацією, переміщенням населення та руйнуванням робочих місць.

За даними Національного банку та міжнародних досліджень, реальні доходи населення в Україні почали зростати в 2023 році, після падіння в результаті різкого зниження економічної активності у 2022 році. Зокрема, номінальні доходи населення зросли у середньому на понад 17 % у 2023 році, а реальні доходи (із урахуванням інфляції) - приблизно на 3,5 %.

У відповідь на виклики війни українська держава значно розширила соціальні програми, які мають безпосередній вплив на добробут населення:

виплати внутрішньо переміщеним особам (ВПО) - держава запровадила адресні грошові допомоги для підтримки ВПО, які не мають стабільного доходу. Ці виплати стали важливою частиною соціальної підтримки умовно найбільш вразливих груп у 2023–2025 роках [2];

індексація пенсій та соціальних допомог - щоб частково компенсувати вплив інфляції та падіння доходів, уряд регулярно індексував пенсії та інші соціальні виплати, що сприяло пом'якшенню зниження реального рівня життя пенсіонерів і малозабезпечених громадян;

програми підтримки зайнятості - за участю міжнародних партнерів та державних служб зайнятості реалізувалися програми перекваліфікації, професійної адаптації та стимулювання працевлаштування, що сприяло зниженню безробіття у 2024–2025 роках.

Ці соціальні заходи спрямовані не лише на тимчасове забезпечення добробуту, а й на підвищення соціальної стабільності в умовах постійного шоку, створення базових умов для мінімального рівня життя, збереження спроможності домогосподарств і підтримання соціальної згуртованості.

Отже, проведений аналіз свідчить, що добробут населення України в умовах повномасштабної війни характеризується значним погіршенням усіх ключових складових, передусім матеріальної та соціальної. Водночас саме соціальна політика держави виступає основним інструментом стримування подальшого зниження рівня життя населення та збереження соціальної стабільності.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми реалізації соціальної політики у воєнний період

Соціальна функція держави є ключовою категорією державного управління, що визначає діяльність влади, спрямовану на забезпечення основних соціальних прав, добробуту громадян та підтримку соціальної справедливості [90, с. 146–153].

Ця функція відображає нерозривний зв'язок між державою та суспільством і встановлює обов'язок держави створювати умови для реалізації прав і свобод кожної особи. Теоретичне підґрунтя соціальної функції ґрунтується на правових, соціологічних та економічних концепціях, які розглядають її як інструмент для досягнення суспільної злагоди, подолання нерівності та забезпечення стабільності.

Соціальна функція держави базується на принципі верховенства права, закріплюючи захист і забезпечення прав людини як основну мету державної влади. У демократичному устрої вона передбачає створення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального становища, національної приналежності чи місця проживання. Це охоплює як забезпечення матеріальних потреб (соціальне забезпечення, охорона здоров'я, освіта), так і нематеріальних (захист прав, доступ до правосуддя). Згідно з концепціями соціальної держави, зокрема ідеями Джона Роулза, ця функція спрямована на досягнення справедливого розподілу ресурсів, що є фундаментом соціального договору між громадянами та державою.

У сучасному світі соціальна функція розглядається як механізм для протидії соціальним викликам, таким як економічна нерівність, безробіття,

демографічні проблеми та міграційні процеси. Для України Конституція України надає соціальній функції особливого значення, закріплюючи відповідальність держави за соціальний захист своїх громадян та створення умов для гідного життя (стаття 46 Конституції України). Це положення є основою для формування політики, орієнтованої на захист соціальних прав, які є невід'ємною частиною прав людини.

Права людини, які є наріжним каменем соціальної функції, класифікуються як універсальні, невідчужувані та нероздільні [43, с. 318-319]. Соціальні права - включаючи право на працю, охорону здоров'я, соціальне забезпечення, освіту та житло - гарантують мінімально необхідний рівень життя для збереження гідності кожної людини. Відповідно до міжнародних актів, таких як Загальна декларація прав людини та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, держави несуть зобов'язання створювати умови для їхньої повноцінної реалізації.

У теоретичному вимірі важливим аспектом соціальної функції є її адаптація до умов надзвичайних ситуацій, наприклад, воєнного стану. У таких обставинах держава має забезпечувати як національну безпеку, так і соціальний захист населення, що вимагає встановлення балансу між захистом прав людини та необхідними обмеженнями. Будь-які обмеження прав під час воєнного стану повинні бути пропорційними, законними та тимчасовими, згідно зі статтею 64 Конституції України та міжнародними нормами, зокрема статтею 4 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [23].

Під час збройного конфлікту соціальна функція держави акцентується на захисті найбільш уразливих груп населення. До них належать внутрішньо переміщені особи (ВПО), ветерани, сім'ї загиблих військовослужбовців, а також діти та люди похилого віку. Роль держави виходить за межі простого надання соціальних виплат; вона включає створення програм інтеграції та реінтеграції для осіб, які постраждали від наслідків воєнних дій. У цьому процесі ключову роль відіграють громадські організації та міжнародні

партнери, які надають важливу підтримку для забезпечення виконання цієї функції.

Сучасні теоретичні підходи також підкреслюють тісний зв'язок соціальної функції з цифровізацією. Використання цифрових платформ, автоматизація процесів надання соціальних послуг та впровадження штучного інтелекту для аналізу даних значно підвищують ефективність і прозорість виконання соціальної функції. Однак цифровізація вимагає обов'язкового забезпечення захисту персональних даних та рівного доступу до технологій, що особливо критично в умовах війни.

Таким чином, соціальна функція держави та захист прав людини являють собою комплексне і багатоаспектне явище, що поєднує правові, соціальні та технологічні елементи. Теоретично ця функція служить основою для розробки практичних механізмів, які дозволяють державі ефективно виконувати свої зобов'язання перед суспільством, гарантуючи права та гідність кожного громадянина навіть у найскладніших обставинах.

Реалізація соціальної функції та захисту прав людини в умовах воєнного стану є надзвичайно складним завданням, що вимагає адаптації традиційних управлінських механізмів до кризової ситуації, спричиненої збройним конфліктом. Війна створює численні виклики, включаючи руйнування інфраструктури, масову міграцію, економічні обмеження та зростання соціальних ризиків. Попри всі труднощі, держава зобов'язана забезпечувати виконання своїх соціальних зобов'язань, спрямованих на захист найбільш уразливих груп і підтримку соціальної стабільності.

Особливістю соціальної функції під час війни є необхідність забезпечення базових соціальних послуг навіть у регіонах, де державні органи функціонують із суттєвими обмеженнями через бойові дії чи окупацію [39, с. 92–94]. Це охоплює медичну допомогу, освіту, соціальні виплати та житло для постраждалих. Важливу роль відіграють механізми адресної підтримки, які дозволяють оперативно реагувати на потреби переселенців, ветеранів, осіб з інвалідністю, дітей, що залишилися без піклування, та інших категорій. Для

цього активно використовуються сучасні цифрові платформи - наприклад, українська «Дія», яка надає можливість дистанційної реєстрації ВПО та отримання соціальних послуг.

Крім того, залучення міжнародної гуманітарної допомоги є критично важливим для безперервності соціальних послуг. Такі організації, як ООН, Червоний Хрест та Європейський Союз, надають фінансування, продовольство, медичні товари та іншу підтримку, що допомагає знизити навантаження на національні ресурси. Держава також повинна адаптувати свою соціальну політику до умов воєнного стану, впроваджуючи спеціальні програми допомоги для постраждалих категорій, компенсації оренди житла чи забезпечення тимчасовими притулками.

Захист прав людини під час воєнного стану є невід'ємною складовою соціальної функції. Міжнародно-правові стандарти, закріплені в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права та Женевських конвенціях, вимагають, щоб обмеження прав у надзвичайних ситуаціях були пропорційними, обґрунтованими та тимчасовими. Наприклад, стаття 4 Пакту дозволяє державам тимчасово обмежувати окремі права для забезпечення національної безпеки, але категорично забороняє обмеження основоположних прав, таких як право на життя та свободу від катувань.

Україна прагне дотримуватися цих стандартів, розробляючи законодавчі та практичні механізми для захисту ВПО, ветеранів, дітей та літніх людей. Цифрові рішення відіграють особливу роль, мінімізуючи вплив обмежень на права громадян завдяки дистанційному доступу до послуг. Проте, захист прав людини зіштовхується з викликами, такими як обмежений доступ до окупованих територій, руйнування інфраструктури, фінансові обмеження та ризики надмірних обмежень з боку держави.

Вивчення міжнародного досвіду у цій сфері допомагає ефективніше адаптувати національні механізми. Наприклад, досвід Норвегії та Швеції з мобільними центрами допомоги для віддалених регіонів або адресні програми

Сінгапуру для літніх людей та осіб з інвалідністю можуть бути використані Україною для вдосконалення власної політики.

Таким чином, реалізація соціальної функції держави та захист прав людини в умовах воєнного стану вимагають інноваційних підходів, зокрема впровадження цифрових технологій, розширення міжнародної співпраці та забезпечення прозорості й підзвітності в управлінні ресурсами. Ці заходи є життєво необхідними для збереження соціальної стабільності, захисту громадян та подолання наслідків збройного конфлікту [48].

Механізми захисту соціальних прав людини в Україні в умовах воєнного стану набувають критичного значення для забезпечення базових потреб населення, підтримки соціальної справедливості та збереження довіри до державних інституцій. У період військових дій держава зіштовхується з численними труднощами, серед яких руйнування інфраструктури, вимушене переміщення значної кількості громадян, економічна нестабільність та обмежені ресурси [39, с. 92–94]. За таких обставин функціонування системи соціального захисту потребує адаптації до нових реалій, оперативності та високої ефективності.

Конституція України служить основним правовим підґрунтям для захисту соціальних прав, гарантуючи кожному громадянину право на соціальний захист, достатній життєвий рівень, охорону здоров'я та освіту. На основі цих конституційних засад побудована розгалужена система нормативно-правових актів, що регулюють соціальну сферу. Вона включає спеціальні закони, спрямовані на захист внутрішньо переміщених осіб (ВПО), ветеранів війни, дітей, осіб з інвалідністю та інших вразливих категорій. Зокрема, Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» деталізує механізми їхньої реєстрації, а також надання соціальних виплат, житла та необхідної допомоги.

Одним із ключових механізмів захисту соціальних прав у воєнний час є адресна підтримка. Україна впровадила низку програм для надання цільової допомоги найбільш уразливим групам. Наприклад, внутрішньо переміщені

особи мають можливість оформити грошову допомогу на проживання через цифрову платформу «Дія». Ця система дозволяє швидко обробляти заявки та мінімізувати бюрократичні перешкоди. Крім того, діють програми надання тимчасового житла для переселенців, компенсації витрат на оренду та підтримки сімей загиблих військовослужбовців.

Медична допомога є ще одним невід'ємним аспектом захисту соціальних прав. Під час війни держава зобов'язана забезпечити доступ до медичних послуг навіть у зонах активних бойових дій. Для цього були запроваджені мобільні медичні бригади, які надають первинну допомогу там, де стаціонарні заклади охорони здоров'я не функціонують. Також активно використовуються електронні медичні сервіси, зокрема «eЗдоров'я», які дозволяють громадянам отримувати рецепти, консультації лікарів та доступ до своїх медичних даних дистанційно [57, с. 26–32].

У сфері освіти держава активно впроваджує механізми дистанційного навчання, що дозволяє дітям і студентам продовжувати освітній процес, незважаючи на вимушене переселення чи відсутність доступу до традиційних освітніх закладів. Зокрема, Міністерство освіти і науки України створило спеціалізовані платформи для забезпечення доступу до навчальних матеріалів і відеоуроків. Для дітей-переселенців також організуються спеціальні освітні програми, які сприяють їхній адаптації до нових умов [32, с. 5–18].

Фінансова підтримка також є ключовим компонентом захисту соціальних прав. Держава гарантує виплату пенсій, субсидій та інших соціальних допомог навіть у районах із обмеженим фізичним доступом до банківських установ. Для цього використовуються дистанційні банківські послуги, які дозволяють громадянам отримувати кошти через електронні платформи чи мобільні додатки.

Міжнародні організації відіграють значну роль у реалізації механізмів соціального захисту, надаючи гуманітарну допомогу, фінансові ресурси та технічну підтримку. Організації, як-от ООН, Червоний Хрест, Міжнародна організація з міграції та Європейський Союз, активно співпрацюють з

українським урядом для задоволення гуманітарних потреб населення. Їхня допомога охоплює фінансування житлових програм, надання продовольства, ліків, засобів гігієни та інших необхідних ресурсів.

Водночас механізми соціального захисту зіштовхуються з низкою викликів. Одним із них є нерівномірний доступ до соціальних послуг у різних регіонах, особливо на тимчасово окупованих територіях. Держава має шукати шляхи забезпечення прав громадян у цих регіонах, залучаючи міжнародних партнерів для дистанційної підтримки та доставки гуманітарної допомоги. Іншою серйозною проблемою є недостатнє фінансування соціальних програм через обмеженість державного бюджету, значна частина якого спрямовується на оборонні потреби.

Таким чином, механізми захисту соціальних прав людини в Україні в умовах воєнного стану демонструють високу адаптивність та орієнтацію на оперативне вирішення найбільш гострих проблем. Незважаючи на значні труднощі, держава успішно інтегрує сучасні технології, залучає міжнародну підтримку та розробляє спеціальні програми захисту населення. Подальший розвиток цих механізмів потребує вдосконалення нормативно-правової бази, розширення цифрових можливостей і забезпечення прозорості та ефективності використання ресурсів. Це не лише підтримає громадян у складний період, але й закладе основи для сталого післявоєнного відновлення.

Війна породжує унікальні багаторівневі виклики для державної системи, які суттєво ускладнюють виконання соціальної функції та захист прав людини. Ці виклики охоплюють правові, організаційні, економічні, технологічні та соціальні аспекти. В умовах війни держава змушена швидко адаптувати соціальну політику, забезпечувати базові права громадян і підтримувати суспільну стабільність, що є особливо важливим на тлі масових переміщень, руйнування інфраструктури та загального зниження якості життя [14, с. 47–52].

Удосконалення механізмів захисту соціальної функції та прав людини є одним із пріоритетних завдань державної політики як в умовах війни, так і під

час післявоєнного відновлення. Ефективне виконання соціальної функції вимагає комплексного підходу, що враховує сучасні економічні, правові, інфраструктурні та технологічні виклики. Перспективи вдосконалення спрямовані на підвищення ефективності соціального захисту, зміцнення правової бази, інтеграцію цифрових рішень та розширення міжнародного співробітництва.

Одним із пріоритетних напрямів є розвиток цифрової інфраструктури. Держава має забезпечити доступ до швидкісного інтернету навіть у віддалених і постраждалих регіонах. Це відкриває можливості для дистанційного отримання соціальних послуг, таких як оформлення виплат, подача заявок на компенсації чи отримання медичних консультацій через цифрові платформи. Крім того, розвиток мобільних додатків та спрощення інтерфейсів таких платформ, як «Дія», підвищить доступність послуг для ширшого кола громадян, включаючи літніх людей та осіб з обмеженими можливостями.

Ще одним важливим аспектом є посилення кібербезпеки. Використання цифрових технологій пов'язане з обробкою значних обсягів персональних даних, що робить системи вразливими до кібератак, особливо в умовах війни. Для зміцнення кіберзахисту держава повинна створити спеціалізовані органи чи підрозділи, відповідальні за моніторинг загроз, запобігання інцидентам та реагування на них. Також необхідно запровадити сертифікацію програмного забезпечення, яке використовується для адміністрування соціальних послуг, забезпечуючи його відповідність сучасним стандартам безпеки.

Реформування законодавчої бази також є ключовим напрямом для вдосконалення соціальної функції. Законодавство має бути оперативним і адаптованим до умов кризових ситуацій, як-от війна чи надзвичайний стан. Це передбачає спрощення процедур отримання соціальних виплат, посилення правового захисту внутрішньо переміщених осіб (ВПО), а також спрощення доступу до медичних послуг та компенсацій. Важливо розробити спеціальні нормативні акти, що регулюватимуть механізми швидкого реагування на гуманітарні кризи та підтримку вразливих категорій населення.

Особливої уваги заслуговує інтеграція міжнародного досвіду. Україна має можливість перейняти найкращі практики інших країн, які вже стикалися з масштабними кризами. Наприклад, досвід Естонії у створенні інтегрованих цифрових платформ, Норвегії в організації мобільних центрів допомоги чи Канади у впровадженні адресної підтримки може бути адаптований до українських реалій. У цьому контексті критично важливим є посилення співпраці з міжнародними організаціями, такими як ООН, Червоний Хрест та Європейський Союз, які можуть надати як фінансову, так і експертну допомогу [1, с. 65–72].

Ще одним перспективним напрямом є розвиток системи адресної допомоги та персоналізованих соціальних послуг. Використання сучасних технологій, зокрема штучного інтелекту, дасть змогу автоматизувати аналіз потреб громадян та гарантувати надання допомоги тим, хто її найбільше потребує. Це значно підвищить ефективність використання ресурсів і сприятиме зменшенню соціальної нерівності.

Перспективи вдосконалення механізмів захисту соціальної функції держави та прав людини в умовах війни та післявоєнного відновлення базуються на необхідності адаптації державної політики до сучасних викликів, підвищення її ефективності та використання інноваційних технологій. Одним із ключових напрямів є розбудова цифрової інфраструктури, що забезпечить доступ до соціальних послуг навіть у віддалених і постраждалих регіонах. Важливо розширити можливості електронних сервісів, як-от платформа «Дія», спростити їхні інтерфейси та зробити їх доступними для всіх категорій населення, включаючи літніх людей та осіб з інвалідністю.

Впровадження штучного інтелекту та автоматизації процесів є перспективним інструментом для оптимізації надання соціальних послуг. Використання інтелектуальних систем для аналізу потреб населення та розподілу ресурсів сприятиме адресності допомоги, скороченню часу на її отримання та зменшенню бюрократичних перепон. Це дозволить державі

ефективніше реагувати на виклики, забезпечуючи допомогу найбільш уразливим верствам населення.

Посилення кібербезпеки є критично важливим в умовах широкого використання цифрових платформ для адміністрування соціальних послуг. Необхідно створити національні центри кіберзахисту, посилити законодавчу базу для захисту персональних даних та впровадити сучасні стандарти інформаційної безпеки. Захист цифрових систем від можливих кібератак гарантує надійність та безпеку надання соціальних послуг.

Підвищення цифрової грамотності населення є невід'ємною частиною перспектив вдосконалення механізмів соціального захисту. Навчання громадян, зокрема осіб похилого віку та соціально вразливих груп, використанню сучасних технологій допоможе подолати цифрову нерівність і забезпечити рівний доступ до соціальних послуг. Для цього необхідно впроваджувати державні освітні програми, проводити інформаційні кампанії та організовувати навчальні курси.

Інтеграція міжнародного досвіду також має велике значення для вдосконалення механізмів соціального захисту. Використання найкращих практик країн, які стикалися з подібними викликами (Естонія, Норвегія чи Канада), дозволить адаптувати ефективні моделі до українських реалій. Міжнародні організації, такі як ООН, Червоний Хрест та Європейський Союз, можуть стати важливими партнерами у наданні фінансової та експертної допомоги.

Стратегічним завданням є розробка національної стратегії післявоєнного відновлення, яка має враховувати потреби постраждалих громадян, відновлення інфраструктури та створення умов для економічного зростання. Ця стратегія повинна ґрунтуватися на принципах соціальної справедливості, рівності та інклюзивності, що забезпечить довгостроковий сталий розвиток.

Реалізація соціальної функції держави та захист прав людини в умовах війни є надзвичайно складним завданням, що вимагає інноваційних підходів,

злагодженої роботи державних органів та активного міжнародного співробітництва. Успішна інтеграція цифрових технологій, посилення кібербезпеки, вдосконалення правового регулювання та підвищення ефективності інституційної системи є ключовими елементами цього вдосконалення. Забезпечення прозорості та підзвітності у соціальній сфері сприятиме зміцненню довіри громадян до державних інституцій. Післявоєнний період вимагатиме розробки комплексної стратегії відновлення, яка врахує досвід війни, потреби постраждалих та перспективи сталого розвитку. Реалізація цих заходів дозволить забезпечити надійний захист прав громадян, стабільність суспільства та створить основу для подальшого відновлення України.

3.2. Перспективи розвитку соціального захисту населення у післявоєнний час

Соціальна політика розглядається як комплексне поєднання державних механізмів, спрямованих на підвищення рівня життя громадян, підтримку найбільш незахищених груп, зміцнення суспільної злагоди та реалізацію принципів справедливості. За твердженням В. Медяника, вона є фундаментом життєздатності країни, оскільки безпосередньо впливає на формування системи соціальної безпеки та консолідацію суспільства. В умовах масштабних трансформацій, зумовлених воєнними діями, критичного значення набуває здатність соціальної політики до гнучкої адаптації та орієнтація на стратегічні результати.

Аналіз функціональних аспектів цієї політики в періоди кризових перетворень дає змогу розкрити її роль як інструменту стабілізації, захисту та відновлення ресурсів держави. Таке наукове осмислення створює необхідне підґрунтя для реформування управлінських підходів та підвищення загальної результативності державної системи соціального захисту (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Пріоритетні функції соціальної політики в контексті сучасних суспільних трансформацій

Функція	Зміст та спрямованість
Захисна	Полягає у створенні надійних механізмів підтримки для найбільш незахищених категорій громадян. В умовах воєнного стану та економічної нестабільності ця функція стає фундаментом для фізичного та соціального виживання населення.
Компенсаторна	Реалізується через інструменти перерозподілу національного доходу (податки, трансферти, пільги) для мінімізації негативних наслідків кризи. Допомагає частково відшкодувати втрачені доходи, житло чи професійні можливості.
Регуляторна	Передбачає активний державний вплив на ринок праці, освітню галузь та медицину з метою стабілізації суспільних процесів у часи, коли ринкові саморегулятори не забезпечують належного рівня справедливості.
Інтеграційна	Орієнтована на консолідацію суспільства, посилення взаємної відповідальності (солідарності) та нівелювання соціальних конфліктів чи напруженості.
Відновлювальна (реабілітаційна)	Фокусується на реконструкції соціальної інфраструктури та поверненні постраждалих громадян до повноцінного життя. Має стратегічне значення для посткризового відродження країни.
Превентивна	Спрямована на завчасне виявлення та нейтралізацію потенційних загроз, таких як бідність або деградація ринку праці, діючи за принципом випередження соціальних ризиків.
Стимулювальна	Активізує економічний потенціал населення через підтримку самозайнятості, перепідготовку кадрів та адаптацію ветеранів до цивільного ринку праці.

Джерело: розроблено автором на основі [3]

Концепція сталого розвитку визначається як стратегічна модель суспільного поступу, що базується на гармонійному балансі між задоволенням актуальних запитів сучасного суспільства та збереженням ресурсного потенціалу для життєдіяльності майбутніх генерацій. Вперше цілісне теоретичне обґрунтування цей підхід отримав у 1987 році в межах доповіді «Наше спільне майбутнє», підготовленої Комісією ООН з довкілля та розвитку. Фундаментальна структура та взаємозв'язок ключових елементів, що складають основу парадигми сталого розвитку, візуалізовані на рис. 3.1.

Рис.3.1 - Основні принципи сталого розвитку

Джерело: [5]

Соціальний аспект сталого розвитку відіграє фундаментальну роль у загальній системі прогресу, оскільки саме він забезпечує суспільну стійкість, мінімізує конфліктний потенціал та сприяє збереженню людського капіталу. Поєднання засад соціальної політики зі стратегіями сталого розвитку дозволяє державним інституціям вийти за межі оперативного реагування на поточні проблеми та перейти до формування довгострокового курсу, спрямованого на розвиток людського потенціалу, зміцнення суспільної єдності та суттєве підвищення стандартів життя. У контексті сучасних глобальних криз, таких як поглиблення економічної нерівності, соціальна незахищеність та екологічні виклики, соціальна політика трансформується з простого інструменту підтримки громадян у стратегічний механізм, що гарантує стабільний та гармонійний розвиток держави в тривалій перспективі (табл. 3.2).

**Ключові напрями взаємодії соціальної політики та парадигми
сталого розвитку**

Аспекти соціальної політики	Зміст та стратегічна спрямованість
Мінімізація бідності та майнової нерівності	Реалізація гарантій гідного рівня існування через систему пенсійного забезпечення, адресні субсидії, соціальні трансферти та сприяння продуктивній зайнятості.
Соціальний патронат вразливих категорій	Комплексна підтримка, правовий захист та інтеграція в суспільство осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, дітей та людей похилого віку.
Активізація трудового потенціалу	Впровадження інструментів професійної перепідготовки, стимулювання мікропідприємництва та розширення можливостей для працевлаштування.
Розвиток людського капіталу	Надання рівного доступу до якісних освітніх та медичних послуг, а також розширення спектра доступних суспільних сервісів.
Соціальна інклюзія та паритетність	Усунення будь-яких проявів дискримінації та забезпечення рівних стартових можливостей для громадян незалежно від віку, гендерної приналежності чи етнічного походження.
Екологізація соціальних відносин	Сприяння розвитку «зеленої» зайнятості, підтримка впровадження екологічно безпечних технологій та популяризація принципів відповідального споживання.

Джерело: сформовано автором на основі [46]

Таким чином, у межах парадигми сталого розвитку соціальна політика трансформується з простої системи реагування на поточні труднощі у фундаментальний стратегічний інструмент, що забезпечує передумови для збалансованого економічного, екологічного та суспільного поступу. Проте початок повномасштабної агресії проти України спричинив критичне навантаження на національну систему соціального захисту, оскільки значна частина населення втратила житло, стабільний дохід та доступ до базових медичних і освітніх сервісів. Найбільш гостро наслідки війни відчули вразливі верстви громадян, зокрема внутрішньо переміщені особи, люди з інвалідністю, діти та родини загиблих захисників, що створило безпрецедентні перешкоди для реалізації звичних державних програм. Подібні обставини зумовили нагальну потребу в радикальному перегляді підходів до соціального забезпечення, модернізації алгоритмів надання підтримки та налагодженні

тісної координації між державним сектором, територіальними громадами, волонтерськими інституціями та іноземними партнерами. Детальний розгляд впливу бойових дій на соціальну сферу дає змогу не лише оцінити обсяг наявних викликів, а й визначити ефективні вектори подолання кризових явищ у межах повоєнної реконструкції та довготривалого сталого розвитку (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Деструктивний вплив збройної агресії на систему реалізації
соціальної політики**

Напрямок детермінації	Зміст проблеми	Наслідки для незахищених категорій
Ескалація суспільних запитів	Масштабна внутрішня міграція, критичне зниження рівня доходів та втрата житлового фонду.	Стрімке зростання чисельності ВПО, ветеранів, осіб з інвалідністю та дітей-сиріт, що потребують опіки.
Деградація матеріально-технічної бази	Систематичне руйнування або пошкодження об'єктів медицини, освіти та центрів надання соціальних послуг.	Фізична неможливість отримання базових сервісів або суттєве ускладнення доступу до них.
Критичне навантаження на систему захисту	Гіперболізація кількості заявників на фоні дефіциту кваліфікованих кадрів та ресурсного виснаження.	Порушення оперативності нарахувань, зниження якості обслуговування та бюрократичні затримки.
Дефіцит координації та адресності	Труднощі в ідентифікації реальних потреб через постійний рух населення та недосконалість єдиних баз даних.	Ризики неотримання необхідної допомоги або її неефективного розподілу (дублювання).
Ресурсна залежність від зовнішніх донорів	Недостатність внутрішніх бюджетних можливостей, що зумовлює орієнтацію на іноземні фонди.	Задоволення лише нагальних потреб без довгострокових гарантій фінансової стабільності.
Трансформація моделі соціального забезпечення	Виникнення нових специфічних цільових груп, що потребують впровадження цифрових та гнучких рішень.	Формування інноваційних механізмів підтримки, адаптованих до запитів воєнного часу.

Джерело: сформовано автором на основі [40]

Активні воєнні дії спричинили докорінну трансформацію підходів до реалізації соціальної політики в Україні, де захист найбільш вразливих категорій населення тепер потребує не лише оперативних заходів, а й розробки

стратегічного бачення разом із впровадженням новітніх управлінських моделей і поглибленням взаємодії з міжнародними та громадськими інституціями. З початком повномасштабного вторгнення національна система соціального захисту підтвердила свою спроможність до швидкої мобілізації, зокрема завдяки активному впровадженню цифрових рішень, як-от платформа «Дія» та Єдина інформаційна система соціальної сфери (ЄІССС), що дало змогу автоматизувати виплати для внутрішньо переміщених осіб. Водночас наявний ресурсний дефіцит та організаційні обмеження все ще стримують повне задоволення потреб усіх постраждалих громадян. Попри ці складнощі, система продовжує виконувати свою фундаментальну функцію, проте війна чітко окреслила системні прогалини, які вимагають подальшої цифровізації, децентралізації повноважень, посилення принципу адресності та розширення партнерської мережі [40]. Очевидно, що без якісного зміцнення соціального захисту неможливо забезпечити повноцінну відбудову держави та реалізувати цілі сталого розвитку в довгостроковій перспективі. Реагуючи на ці виклики, державна влада ініціювала низку стратегічних реформ, які поєднують екстрену допомогу з формуванням інклюзивної та гнучкої моделі соціального забезпечення, здатної ефективно функціонувати в умовах постійних кризових впливів (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Стратегічні державні заходи зі стабілізації та адаптації системи соціального захисту

Вектор державної діяльності	Зміст реалізованих заходів та ініціатив
Цифрова трансформація сервісів	Впровадження механізмів дистанційної реєстрації статусу ВПО через платформу «Дія» та цифровізація процедур призначення державних виплат.
Оптимізація доступу до підтримки	Мінімізація адміністративних бар'єрів, автоматизація процесів верифікації даних та нарахування грошової допомоги без зайвої бюрократії.

Продовження таблиці 3.4

Адаптація цільових програм	Розширення переліку отримувачів допомоги, що включає громадян із зон бойових дій, осіб з інвалідністю та членів сімей полеглих захисників.
Децентралізація та посилення громад	Делегування повноважень органам місцевої влади у сфері надання соцпослуг та забезпечення цільового фінансування через систему субвенцій.
Міжнародна партнерська взаємодія	Тісна координація з глобальними інституціями (структури ООН, Червоний Хрест) для залучення додаткового гуманітарного та фінансового ресурсу.
Розвиток кадрового потенціалу	Матеріальне стимулювання працівників соціальної галузі, підвищення рівня їхньої безпеки та навчання навичкам роботи в умовах кризи.
Інноваційні напрями підтримки	Запуск комплексних проєктів із ресоціалізації ветеранів, сприяння їхній зайнятості та розширення мережі психологічної реабілітації.
Забезпечення фінансової стійкості	Акумулювання ресурсів у спеціалізованих фондах та формування резервних активів для гарантування виплат у надзвичайних ситуаціях.

Джерело: сформовано автором на основі [4]

Незважаючи на виснаження ресурсів та тривалу збройну агресію, Україна здійснює динамічну трансформацію соціальної політики, адаптуючи її до викликів воєнного часу. Ключові вектори реформування, що охоплюють тотальну цифровізацію, підвищення гнучкості управлінських рішень, розширення кола стратегічних партнерів та пріоритетну підтримку вразливих верств, закладають фундамент для створення більш стійкої, модернізованої та антропоцентричної соціальної системи в майбутньому. З настанням миру перед державою постане масштабне завдання, яке полягатиме не лише у фізичній реконструкції інфраструктури, а й у докорінній перебудові соціальної архітектури згідно з новими реаліями. Оскільки війна спричинила глибокі соціальні деформації - від масового внутрішнього переміщення до втрати громадянами здоров'я, житла та засобів для існування - виникає гостра потреба у відмові від простих реставраційних підходів на користь формування інноваційної адаптивної моделі. Така модель має не лише відповідати критеріям національної безпеки, а й корелювати з глобальними цілями сталого розвитку, забезпечуючи життестійкість суспільства у довгостроковій

перспективі. Фундаментальні параметри, що визначатимуть обличчя соціальної політики у поствоєнний період, систематизовано та представлено у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Пріоритетні характеристики та специфіка соціальної політики у період повоєнного відновлення

Параметри соціальної моделі	Зміст та характер трансформацій
Масштабність суспільних запитів	Формування довготривалих програм підтримки для величезних груп населення, зокрема ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та громадян, які зазнали фізичних чи майнових втрат.
Регіональна диференціація відновлення	Необхідність інтенсивної реконструкції соціальної інфраструктури в деокупованих та прифронтових регіонах, що зазнали найбільших руйнувань.
Еволюція структури вразливості	Поява нових специфічних категорій отримувачів допомоги: демобілізованих захисників, осіб, що потребують тривалої реабілітації, та сімей, які втратили годувальників.
Суб'єктність територіальних громад	Перетворення органів місцевого самоврядування на ключових операторів реалізації соціальних сервісів та адресних програм підтримки.
Пріоритетність психосоціальної адаптації	Масове впровадження систем психологічної допомоги, програм інклюзії та заходів із відновлення ментального здоров'я і соціальних зв'язків.
Акцент на прозорості та цифровізації	Перехід до максимально персоналізованої (адресної) допомоги на основі сучасних ІТ-рішень, що гарантує підзвітність та ефективність використання ресурсів.

Джерело: сформовано автором на основі [71]

Процес повоєнного відродження України виходить далеко за межі суто економічної регенерації чи відбудови фізичних об'єктів, оскільки він вимагає фундаментального переосмислення соціальної політики як стратегічного інструменту підвищення якості життя, відновлення принципів суспільної справедливості та реалізації цілей сталого розвитку. Зважаючи на критичне загострення проблем бідності, психологічної травматизації населення, масового безробіття та глибокої демографічної кризи, державний курс у соціальній сфері має бути сфокусований на системних пріоритетах, які забезпечать його дієвість та життєздатність у довгостроковій перспективі. Комплексне бачення цих ключових орієнтирів, що стануть фундаментом для

оновленої соціальної архітектури держави у післявоєнний період, систематизовано та візуалізовано на рис. 3.2.

Рис.3.2 - Ключові пріоритети соціальної політики після війни

Джерело: [77]

У поствоєнний період соціальна політика має трансформуватися з механізму подолання наслідків кризи на фундаментальний інструмент забезпечення довготривалого сталого прогресу. Стратегічне оновлення цієї сфери повинно гармонійно поєднувати адресну підтримку з активним стимулюванням зайнятості, інклюзивними підходами, тотальною цифровізацією та системним розвитком людського капіталу. Впровадження Цілей сталого розвитку в саму структуру соціальної політики дозволить збалансувати суспільні потреби з економічною доцільністю та екологічною відповідальністю, створюючи надійне підґрунтя для розбудови стійкої та консолідованої держави. Таким чином, удосконалення соціальної сфери в

умовах війни та під час майбутньої реконструкції має базуватися на принципах ефективності, партнерства та діджиталізації, що дасть змогу сформувати випереджальну модель управління, орієнтовану на інтереси людини та зміцнення суспільного ладу.

Сучасні виклики, спричинені воєнною агресією, зумовлюють необхідність докорінного перегляду ролі держави у соціальному захисті. Збройний конфлікт спровокував глибоку гуманітарну кризу, збільшив чисельність вразливих груп та завдав руйнівного удару по інфраструктурі й бюджетній стабільності, через що соціальна політика перетворилася на критичний елемент національної безпеки. Інтеграція принципів сталого поступу в цю сферу є шляхом до відновлення суспільної довіри, нівелювання нерівності та створення умов для успішного майбутнього країни. Повоєнний час відкриває унікальні можливості для побудови інклюзивної та справедливої системи, де стратегічним завданням є поєднання невідкладної допомоги з довгостроковими цілями розвитку трудового потенціалу та модернізації сервісів.

Процес відновлення не повинен обмежуватися простою реставрацією довоєнних підходів; натомість необхідний перехід до нової, децентралізованої та відкритої до інновацій моделі. Саме реалізація Цілей сталого розвитку, зокрема в частині подолання бідності та забезпечення гендерного паритету, сприятиме формуванню життєздатної системи соціальних гарантій. Ефективний курс у поствоєнний період має охоплювати програми перекваліфікації, комплексну реабілітацію ветеранів та внутрішньо переміщених осіб, а також відбудову інфраструктури з урахуванням стандартів енергоефективності. Прозорість процедур, цифровізація управлінських процесів та активне залучення громадського сектору стануть запорукою успіху.

Отже, для розбудови спроможної держави необхідно сформувати стратегічно орієнтовану соціальну модель, яка гарантуватиме гідні умови життя для кожного громадянина та загальну стійкість національної системи.

3.3. Особливості соціальної реабілітації та соціальної адаптації населення в умовах війни

В умовах збройних конфліктів ефективність реабілітаційних заходів безпосередньо залежить від впровадження індивідуалізованих стратегій, які враховують характер отриманих травм, специфічні запити постраждалих та їхні соціально-побутові умови. Спираючись на результати наукових напрацювань у цій галузі [14;52;58;63;85;93] стає можливим виокремити фундаментальні вектори реабілітаційного процесу, що відіграють критичну роль у забезпеченні всебічного відновлення осіб, які зазнали негативного впливу війни (табл. 3.6). Такий підхід дозволяє систематизувати складні відновлювальні процедури та адаптувати їх до реалій сьогодення, гарантуючи постраждалим можливість повноцінного повернення до суспільного життя.

Таблиця 3.6

Ключові напрями реабілітації для цілісного відновлення осіб, що постраждали внаслідок воєнних дій

Вид реабілітації	Зміст та стратегічні пріоритети впровадження
Фізична	Передбачає реалізацію заходів із відновлення рухової активності та функціональних можливостей організму. Включає методи фізіотерапії, ерготерапії, а також високотехнологічне протезування та ортезування для пацієнтів із мінно-вибуховими травмами чи втратою кінцівок.
Психологічна	Сфокусована на подоланні наслідків бойового стресу, посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та депресивних станів. Базується на поєднанні індивідуального консультування, групової терапії та створенні інклюзивного середовища для емоційного відновлення.
Соціальна	Орієнтована на реінтеграцію особи у суспільне життя, відновлення комунікативних навичок та побутову адаптацію. Охоплює програми професійної перепідготовки, сприяння у працевлаштуванні та підтримку автономності в повсякденному житті.

Продовження таблиці 3.6

Освітня	Спрямована на компенсацію освітніх втрат серед дітей та молоді. Поєднує гнучкі формати дистанційного навчання з психолого-педагогічним супроводом для успішної адаптації в навчальному середовищі після пережитого травматичного досвіду.
Сімейна (реабілітація оточення)	Враховує системний вплив війни на родинні зв'язки; заходи спрямовані на психологічну стабілізацію членів сім'ї постраждалого, відновлення мікроклімату та спільне подолання кризових ситуацій.

Джерело: розроблено автором на основі [14;52;58;63;85;93].

Отже, соціальна реабілітація постає як специфічний складник загальної системи відновлення населення, що акумулює заходи з регенерації суспільних навичок та пристосування громадян до реалій поствоєнного життя. У такому контексті вона визначається як мультидисциплінарна стратегія, що пронизує всі сфери людського буття - від фізичного стану та ментального здоров'я до повноцінного залучення в громаду та професійної самореалізації. Більшість наукових досліджень трактують соціальну реабілітацію як цілісний процес відновлення індивідуальної та колективної ідентичності осіб, що пройшли крізь воєнні конфлікти. Основна місія цього процесу полягає не лише у терапії фізичних чи психічних ушкоджень, а й у створенні сприятливих умов для подальшого особистісного поступу та соціального розвитку людини.

Варто зауважити, що категорія соціальної реабілітації перебуває у тісному термінологічному зв'язку з поняттям адаптації, через що ці дефініції часто сприймаються як споріднені. Проте системний аналіз дозволяє стверджувати, що соціальна адаптація є лише одним із етапів або компонентів ширшого реабілітаційного процесу, входячи до базового переліку його інструментів. Обидва поняття є фундаментальними для соціальної роботи та психології, оскільки вони забезпечують підтримку людей, які стикаються з наслідками війни, міграції чи інших травм. Попри спільну мету - інтеграцію особи у соціум - вони мають унікальні характеристики, які деталізовано у таблиці 3.7.

Останнім часом у науковий обіг, поруч із реабілітацією, активно впроваджується концепт резильєнтності, який описує здатність людини протистояти життєвим випробуванням. Хоча ці терміни часто вживаються

паралельно, вони відображають різні аспекти життєстійкості [10, 11]. Принципова відмінність полягає в тому, що реабілітація фокусується на активному відновленні втраченого здоров'я, функцій або статусу після отриманої травми чи ізоляції. Натомість резильєнтність характеризує внутрішню спроможність індивіда або цілої спільноти до гнучкої трансформації та ефективного самовідновлення безпосередньо в процесі або після пережитих стресових викликів. Таким чином, якщо реабілітація є зовнішньо спрямованим комплексом відновлювальних дій, то резильєнтність відображає внутрішній потенціал стійкості до негативних впливів середовища.

Таблиця 3.7

Компаративний аналіз характеристик соціальної реабілітації та соціальної адаптації

Ключові параметри та змістовні характеристики	Соціальна реабілітація	Соціальна адаптація
Орієнтація на результат: покращення якості життєдіяльності через надання ресурсів, підтримку та освіту для успішної інтеграції в суспільство.	+	+
Ресурсний підхід: використання потенціалу найближчого оточення (сім'ї, друзів) та професійних служб для стимулювання позитивних трансформацій.	+	+
Суб'єктність: активне залучення індивіда до процесу відновлення, що сприяє розвитку навичок самопомоги та особистісному зростанню.	+	+
Відновлювальний фокус: концентрація на регенерації втрачених соціальних навичок, впевненості та професійних компетенцій після травматичного досвіду.	+	–
Інтеграційний фокус: націленість на розвиток здатності ефективно взаємодіяти з новим оточенням, приймати нові соціальні ролі та культурні норми.	–	+
Діагностична основа: процес ініціюється на основі виявлення конкретного дефіциту або розладу в соціальному функціонуванні особи.	+	–
Ситуативність: виникає внаслідок життєвих змін (переїзд, зміна статусу), які не обов'язково пов'язані з наявністю патологій чи розладів.	–	+
Часові межі: зазвичай є терміновим процесом із чітко окресленими цілями, що завершується після досягнення запланованого рівня відновлення.	+	–
Процесуальний характер: являє собою перманентну взаємодію з динамічним середовищем, що може тривати необмежений час.	–	+

Джерело: складено автором за даними [47;52].

По-друге, суттєва різниця полягає у методах впливу: реабілітація базується на зовнішніх цілеспрямованих інтервенціях та терапевтичних заходах для досягнення результату, тоді як резильєнтність апелює до внутрішнього потенціалу, персональних стратегій та властивостей психіки, що допомагають долати перешкоди. Третьою відмінною рисою є часовий вимір, де реабілітація зазвичай розглядається як процедура з конкретними дедлайнами та фіксованими цілями, що завершується після відновлення певного рівня функціонування, у той час як резильєнтність є перманентною характеристикою або динамічним процесом, який супроводжує та розвиває особистість протягом усього життя.

Водночас цілі відновлення роблять обидва концепти спорідненими, адже вони спільно спрямовані на нівелювання наслідків травматизму, стресових станів чи життєвих криз. У цій синергії реабілітація сприяє регенерації втрачених можливостей, а резильєнтність забезпечує здатність до продуктивної адаптації та подальшого поступу всупереч існуючим викликам. Спільною ознакою також є інтенсивне залучення ресурсів: якщо в реабілітаційному процесі домінують зовнішні медичні, освітні чи соціальні інституції, то розвиток резильєнтності спирається на внутрішні сили індивіда, його адаптивні механізми та мережу соціальної підтримки.

Важливо розуміти взаємодоповнюваність цих явищ, оскільки якісна реабілітація закладає фундамент для зростання резильєнтності, навчаючи людину ефективно використовувати доступні інструменти у нових обставинах. Навпаки, високий рівень внутрішньої стійкості суттєво інтенсифікує реабілітацію, оскільки вмотивована особа демонструє більшу активність у процесі власного відновлення. У результаті сучасна соціальна реабілітація базується на інтеграції психологічних, медичних, педагогічних та професійних підходів, де концепція резильєнтності займає центральне місце як запорука успішної адаптації після травми.

Отже, попри різну природу, реабілітація та резильєнтність утворюють нерозривний зв'язок у контексті підтримки осіб у складних обставинах. Соціальна реабілітація внаслідок воєнних дій постає як розгалужена система всебічного відновлення, що пройшла тривалий шлях еволюції від зачатків систематичної підтримки ветеранів Першої світової війни до сучасних комплексних програм. Історичний розвиток цих практик демонструє поступове ускладнення методів та перехід до індивідуалізованих моделей, а аналіз успішних світових кейсів дозволяє виокремити найбільш ефективні інструменти для впровадження у національну практику [69].

Досвід Сполучених Штатів Америки у сфері ветеранської підтримки базується на розгалуженій системі сервісів Міністерства у справах ветеранів (VA), яка охоплює терапію посттравматичних стресових розладів, функціональне відновлення, перекваліфікацію та вирішення житлових питань. Важливою особливістю американської моделі є імплементація цифрових новацій, зокрема телемедицини та технологій віртуальної реальності, що дозволяє суттєво підвищити результативність і територіальну доступність реабілітації. Водночас Ізраїль сформував унікальну експертизу в наданні допомоги як військовим, так і цивільному населенню, фокусуючись на глибокій психосоціальній підтримці. Провідні установи, як-от Центр травми та стійкості NATAL, реалізують вузькоспеціалізовані стратегії подолання наслідків воєнного тероризму та стресу, пропонуючи адаптовані програми для родин і дітей, що зазнали травматичного впливу [69].

Німецька модель реабілітації вибудована навколо інтегрованого надання послуг, де медичне втручання тісно переплітається з психотерапією, соціальним супроводом та активним сприянням у виході на ринок праці. Специфікою Німеччини є також робота з історичним травматизмом та розвиток міжгенераційної підтримки, що допомагає долати довгострокові наслідки конфліктів. Сукупність цих світових практик підтверджує, що результативне відновлення після війни неможливе без синергії медичних, психологічних та професійних компонентів, які спільно забезпечують

повноцінну інтеграцію особи у суспільство. Систематизація основних векторів такої реабілітації, кожен з яких спрямований на вирішення конкретних завдань адаптації постраждалих, деталізована у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

Специфікація заходів соціальної реабілітації за цільовими групами постраждалих

Цільова група	Пріоритетні заходи та інструменти відновлення
Ветерани та де мобілізовані особи	Фокусуються на ресоціалізації та професійному перенавчанню. Ключові інструменти включають курси підвищення кваліфікації, психологічне розвантаження через арт-терапію, а також створення ветеранських спільнот для взаємодопомоги та подолання бар'єрів у спілкуванні.
Цивільне населення	Спрямовані на стабілізацію життєвих умов та подолання кризових станів. Охоплюють юридичний супровід для відновлення документів, сприяння у відбудові житла, психологічне консультування та забезпечення доступу до ринку праці для задоволення першочергових потреб.
Діти та підлітки	Центруються навколо формування безпечного розвиваючого середовища. Заходи включають психолого-педагогічну адаптацію до навчального процесу, ігрову терапію та створення спеціалізованих інклюзивних просторів для нівелювання наслідків травматичного досвіду.
Члени сімей постраждалих	Реалізуються через системну підтримку родинного осередку. Програми передбачають сімейну медіацію та консультування, заходи для зміцнення міжособистісних зв'язків та надання ресурсів для спільного подолання наслідків соціальної дезорганізації.

Реалізація результативної реабілітації базується на комплексному підході, який не лише враховує специфічні запити кожної цільової групи, а й оптимізує наявні ресурси шляхом впровадження найбільш ефективних практичних методів. Пріоритетне значення у процесі відновлення мають індивідуальні програми, що фокусуються на персоналізованих планах медичної та психологічної допомоги, та групові формати, які через терапевтичні спільноти та спільну активність допомагають відновити соціальну ідентичність і відчуття приналежності. Важливим складником виступають арт-терапевтичні заходи, де мистецтво стає інструментом саморефлексії та опрацювання травматичного досвіду, а також сучасні

цифрові рішення - від онлайн-платформ для комунікації до імерсивної терапії з використанням віртуальної реальності.

Світова практика підтверджує, що запорукою успіху є налагодження чіткої координації між урядовими структурами, міжнародними донорами та громадським сектором, що дозволяє уникнути дублювання функцій і забезпечити доступність сервісів. Проте на сьогодні Україна стикається з низкою критичних бар'єрів, серед яких домінують дефіцит фінансування, обмеженість ресурсів та організаційна роз'єднаність відомств. Особливо гостро постає проблема нерівності в доступі до послуг, оскільки мешканці сільських та віддалених територій через логістичні труднощі часто залишаються поза межами системи кваліфікованої медичної та психологічної допомоги.

Відсутність достатньої психологічної підтримки створює ризики довгострокового загострення ментальних травм, що робить розширення мережі доступних психотерапевтичних програм питанням національної безпеки. Для подолання цих викликів Україні необхідно модернізувати механізми міжвідомчої співпраці та активно залучати міжнародний досвід і донорську допомогу. Попри складні обставини, країна володіє значним потенціалом для побудови сучасної системи реабілітації, що вимагає глибокого усвідомлення державою пріоритетності цього напрямку та активного залучення громадянського суспільства до реалізації стратегій відновлення.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено дослідження соціальної політики держави як ключового інструменту державного управління, спрямованого на забезпечення соціальної стабільності, підвищення рівня добробуту населення та збереження людського потенціалу в умовах глибоких суспільних трансформацій. Особливу увагу приділено аналізу ролі соціальної політики в умовах воєнного стану, коли саме ефективність державних соціальних механізмів значною мірою визначає стійкість суспільства та здатність країни до відновлення.

У процесі дослідження теоретичних основ соціальної політики встановлено, що вона є багатокомпонентною системою заходів і рішень, які охоплюють сфери соціального захисту, зайнятості, охорони здоров'я, освіти, житлової політики та соціального забезпечення. Обґрунтовано, що соціальна політика в системі державного управління виконує не лише компенсаторну, а й регулятивну, стабілізаційну та розвиткову функції. Доведено, що дотримання базових принципів соціальної справедливості, адресності, доступності, рівності можливостей і соціального партнерства є необхідною умовою формування ефективної моделі соціальної політики, здатної позитивно впливати на рівень і якість життя населення.

Аналіз теоретичного аспекту впливу соціальної політики на добробут населення дозволив зробити висновок, що рівень матеріального забезпечення, соціальної захищеності та соціальної мобільності громадян безпосередньо залежить від узгодженості соціальної та економічної політики держави. Соціальні інвестиції в людський капітал, зокрема в освіту, охорону здоров'я та професійну підготовку, розглядаються як довгостроковий чинник економічного зростання та соціальної згуртованості суспільства.

Установлено, що повномасштабна війна зумовила докорінну зміну пріоритетів державної соціальної політики, акцентувавши увагу на екстреній підтримці населення, посиленні соціального захисту найбільш уразливих груп

та забезпеченні базових соціальних гарантій. Державні програми соціального захисту в період війни відіграли важливу роль у стримуванні зростання бідності, підтримці внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців, ветеранів, сімей загиблих, осіб з інвалідністю та інших соціально вразливих категорій громадян.

Разом із тим у ході дослідження виявлено низку системних проблем у реалізації соціальної політики в умовах війни, серед яких обмеженість фінансових ресурсів, нерівномірність доступу до соціальної допомоги, перевантаженість органів соціального захисту, складність адміністративних процедур та недостатній рівень цифровізації соціальних послуг. Оцінка впливу соціальних заходів на рівень життя населення засвідчила, що, незважаючи на значну роль державної підтримки, рівень добробуту громадян залишається вразливим до інфляційних процесів, втрати доходів та руйнування соціальної інфраструктури.

Обґрунтовано основні напрями вдосконалення соціальної політики в умовах війни та післявоєнного відновлення. Доведено доцільність переходу від переважно реактивної та компенсаторної моделі соціального захисту до комплексної стратегії соціального розвитку, орієнтованої на відновлення людського капіталу, стимулювання економічної активності населення та підвищення самозабезпечення громадян. Особливого значення набуває розвиток активної політики зайнятості, підтримка малого і середнього бізнесу, розширення програм професійної перепідготовки та реінтеграції ветеранів у цивільне життя.

Аналіз зарубіжного досвіду реалізації соціальної політики в умовах воєнних конфліктів і післявоєнної відбудови показав, що ефективними є моделі, які поєднують адресну соціальну допомогу, високий рівень цифровізації соціальних сервісів, міжсекторальну взаємодію та активну участь громадянського суспільства. Застосування кращих міжнародних практик з урахуванням національних особливостей може суттєво підвищити результативність соціальної політики України в період відновлення.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що соціальна політика України в умовах війни та післявоєнного відновлення має бути стратегічно орієнтованою, гнучкою та соціально справедливою. Її ефективна реалізація сприятиме збереженню соціальної стабільності, зміцненню довіри громадян до державних інституцій, підвищенню рівня добробуту населення та формуванню передумов для сталого соціально-економічного розвитку держави в довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абакумова Н. О. Соціальний захист населення в умовах економічної нестабільності: виклики та шляхи подолання. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2020. № 19(1). С. 65–72.
2. Безпаленко О. В. Вектори соціальної політики для України в умовах викликів війни. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 1(4). URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-4-07-04>. (дата звернення: 07.09.25)
3. Белова І. М., Семенишена Н. В. Суть, основні напрями та функції соціального захисту населення. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2021. № 34. С. 92–106. URL: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2021-1-11>. (дата звернення: 09.10.25)
4. Беньковський С. Ю., Зелений В. І. Соціально-правові засади стратегії розвитку держави в умовах повномасштабної агресії РФ проти України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 1. С. 201–205. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.1.32>. (дата звернення: 09.10.25)
5. Білоусько Т. Ю. Циркулярна економіка в контексті досягнення цілей сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-52>. (дата звернення: 09.10.25)
6. Бліхар В. С. Політологія : навч.-метод. посіб. (у схемах і таблицях). Львів : ПП «Арал», 2018. 540 с.
7. Бондаренко С. М. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/42.pdf. (дата звернення: 09.10.25)
8. Бондаренко С. М., Касич А. О. Використання концепції загального управління якістю (TQM) в органах місцевого самоврядування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1029>. (дата звернення: 09.10.25)

9. Браун М. Пол. Посібник з аналізу : пер. з англ. Київ : Основи, 2000. 243 с.
10. Вдовин М. Л., Зомчак Л. М., Міщук Т. В. Аналітика сучасного стану добробуту населення України. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-77>. (дата звернення: 09.10.25)
11. Вдовин М., Сухович Х. Показники добробуту населення України та інших країн світу: порівняльний аналіз. *Трансформаційна економіка*. 2024. № 3(08). С. 13–18. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-8-2>. (дата звернення: 11.11.25)
12. Вдовин М., Сухович Х. Прогнозування рівня добробуту населення України методом Хольта. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-6>. (дата звернення: 09.10.25)
13. Вільчинська О., Гайдай Н. Статистичний аналіз рівня життя населення України в контексті фінансової безпеки. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-134>. (дата звернення: 09.10.25)
14. Горбова Н. А., Палюх А. Я., Пархета В. І. Правовий захист та відновлення прав людини і основоположних свобод в умовах подолання наслідків війни. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 47–52.
15. Грень Т. Я. Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах війни. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. Т. 33(72), № 6. С. 80–84. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.1.32>. (дата звернення: 09.10.25)
16. Гукалова І. В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація : монографія. Київ, 2009. 346 с. URL: <https://igu.org.ua/sites/default/files/pdf-text/life-quality.pdf>. (дата звернення: 09.10.25)
17. Заєць С. Статистичне прогнозування показників рівня життя населення в контексті сталого розвитку. *Європейський науковий журнал*

економічних та фінансових інновацій. 2020. № 2(6). С. 132–145. DOI: <https://doi.org/10.32750/2020-0212>. (дата звернення: 09.10.25)

18. Зомчак Л., Коваль Л. Сталий розвиток регіонів України: просторово-панельний підхід. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 65. С. 211–215. DOI: <https://doi.org/10.32843/infract65-35>. (дата звернення: 11.11.25)

19. Іванісов О. В. Соціальний захист як інструмент забезпечення соціальної безпеки населення України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Т. 9, № 1. С. 46–50. URL: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-7>. (дата звернення: 15.10.25)

20. Камбур А. Соціальна адаптація особистості. Чернівці : Золоті литаври, 2012. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3088/МОН%20Глибока%20%20%20ostatochno%20К.А.В.pdf>. (дата звернення: 09.10.25)

21. Квітка А. В. Роль соціальної політики у розвитку людського потенціалу. *Ефективна економіка*. 2015. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/46.pdf. (дата звернення: 09.10.25)

22. Ковальчук В. Ретроспектива світової економічної думки. *Вісник THEU*. 2011. № 4. С. 158–164. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/16060/1/Ковальчук%20В..pdf>. (дата звернення: 09.10.25)

23. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. (дата звернення: 09.10.25)

24. Корнієнко М. В. Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1. С. 27–31. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.5>. (дата звернення: 09.10.25)

25. Коршун П. В., Акбаш К. С. Статистичний аналіз індексу людського розвитку в Україні. *Наукові записки молодих учених*. 2023. № 12.

26. Костюк В. Людський розвиток як мета і засіб подальшого руху в умовах невизначеності. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-21>. (дата звернення: 09.10.25)
27. Костюк О. В. Реалізація соціальної політики в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України. *Соціальне забезпечення та соціальна робота в умовах сучасних викликів* : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 15 листопада 2024 р.). Хмельницький : ХУУП ім. Л. Юзькова, 2024. С. 53–57.
28. Кравцов С. О. Теоретичне бачення соціальної адаптації: стан, погляди, підходи. *Соціальна політика*. 2008. № 3(26). С. 83–96. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2008/07/83-96__no-3__vol-26__2008__UKR.pdf. (дата звернення: 09.10.25)
29. Криворучко В. В. Сучасний стан та шляхи удосконалення соціального забезпечення населення України. *Право і безпека*. 2013. № 4(51). С. 128–132.
30. Кучеренко О. О. Методологічні засади аналізу державної політики. *Збірник наукових праць УАДУ*. 2001. № 1. С. 471–482.
31. Лазос Г. П. Резилієнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Актуальні проблеми психології*. Т. 3: Консультувальна психологія і психотерапія. Вінниця : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, ФОП Рогальська І. О., 2018. Вип. 14. С. 26–64.
32. Літвинчук К. О. Тенденції розвитку дистанційної освіти в Україні як чинника стабільності та безперервності освітнього процесу під час війни. *Освітня аналітика України*. 2023. № 4 (25). С. 5–18.
33. Лопушняк Г. С. Державна соціальна політика як передумова економічного розвитку України : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 372 с.
34. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект : монографія / за ред. Е. М. Лібанової. Київ, 2015. 356 с.

35. Мадалиць В. В. Соціальна функція держави та права людини: механізми захисту в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 01. С. 41–47. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.5>. (дата звернення: 09.10.25)
36. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні : монографія. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2015. 244 с.
37. Маляр М., Доровці А., Половко І. Аналіз індикаторів впливу на рівень добробуту населення України. *Наукові перспективи*. 2024. № 2(44). С. 784–796.
38. Медяник В. А. Поняття державної соціальної політики: адміністративно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 528–531. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/128>. (дата звернення: 12.10.25)
39. Миколюк С. М. Соціальна допомога та виплати в умовах воєнного стану. *Трансформаційні процеси соціально-гуманітарної сфери сучасної України в умовах війни: виклики, проблеми та перспективи* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 2–3 червня 2022 р.). Тернопіль, 2022. С. 92–94.
40. Мікуляк К. А., Красноноженко В. О. Вплив війни на реалізацію соціального захисту громадян України. *Modern Economics*. 2023. № 42. С. 85–90. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V42\(2023\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V42(2023)-12). (дата звернення: 18.12.25)
41. Мних М. В. Соціальна політика нашої держави в умовах асоційованого членства України в ЄС. *Український соціум*. 2015. № 3 (54). С. 114–124.
42. Моторнюк У. І. Соціальна політика як необхідна умова функціонування соціальної держави. *Економіка та держава*. 2016. № 12. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2016/7.pdf. (дата звернення: 03.11.25)

43. Наливайко І. О. Державна політика у сфері соціального захисту та соціального забезпечення: напрями реформування. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 лютого 2023 р.). Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 318–319. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/11801/1/105.pdf>. (дата звернення: 19.10.25)
44. Оніщенко Н. М. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2002. 426 с.
45. Павліха Н. В. та ін. Економіка добробуту: регулювання доходів населення та розвиток ринку праці : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 212 с.
46. Патицька Х. О. Соціальний капітал як чинник сталого розвитку територіальних громад: поведінковий аспект. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2022. № 1(153). С. 10–15. URL: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2022-1-3>. (дата звернення: 05.12.25)
47. Песоцька Ю. Соціальна реабілітація та соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9, No. 1. P. 89–99. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.7>. (дата звернення: 19.10.25)
48. Петренко В. С., Карнаушенко А. С., Мельникова К. В. Соціальні стандарти ЄС та їх вплив на українську економіку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 10.
49. Петруненко Я. В. Трансформація ідеології соціальної справедливості в умовах регулювання економіки воєнного періоду. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. № 2(49). С. 44–49. URL: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2023.8>. (дата звернення: 09.12.25)
50. Політика соціальної якості: теорія та міжнародні підходи в контексті завдань повоєнної реконструкції України / Т. В. Бурлай та ін.

Український соціум. 2022. № 3(82). С. 9–30. URL: <https://doi.org/10.15407/socium2022.03.009>. (дата звернення: 09.12.25)

51. Пономаренко В. С., Кизим М. О., Узунов Ф. В. Рівень і якість життя населення України : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2003. 266 с.

52. Попович А. М. Соціальні бар'єри та соціальна реабілітація. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2017. Вип. 1(40). С. 227–229.

53. Прилипко С. М. Предмет права соціального забезпечення : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2007. 382 с.

54. Про Глобальні цілі. URL: <http://sdg.org.ua/ua/pro-hlobalni-tsili> (дата звернення: 18.12.2025).

55. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я : Закон України від 3 груд. 2020 р. № 1053-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>. (дата звернення: 10.10.25)

56. Про хід виконання у 2024 році комплексної Програми соціального захисту населення Харківської області на 2021 – 2025 роки : Інформація про результати виконання Програми № ПРОЕКТ-1137-2025-пр-03/02/2025. Харківська обласна рада. URL: <https://ts.lica.com.ua/77/text/38277> (дата звернення: 10.12.2025).

57. Сенюта І. Я. Особливості динаміки медичних правовідносин в умовах воєнного стану: окремі аспекти. *Медичне право*. 2022. № 1 (29). С. 26–32.

58. Сисоєнко І. Міжнародний досвід реабілітації військовослужбовців. *LB.ua*. 2015. 26 лют. URL: https://lb.ua/blog/iryna_sysoenko/296841_mizhnarodniy_dosvid_reabilitatsii.html. (дата звернення: 27.10.25)

59. Соціальна політика / за заг. ред. В. М. Пічі та Я. Б. Турчин. Львів : Новий світ, 2018. 318 с.

60. Соціальна політика: навч. наоч. посіб. / Є. І. Бородин, Н. Г. Сорокіна. Дніпро : НТУ «ДП», 2023.

61. Статистичний щорічник України за 2019 рік. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf. (дата звернення: 09.10.25)
62. Стащук О. В., Гергола С. В., Комар-Стаховська К. П. Стан соціального захисту та соціального забезпечення населення України в умовах війни. *Економіко-правовий розвиток сучасної України* : матер. XI Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 25 листопада 2022 р.). Одеса, 2022. С. 6–8.
63. Сучасні види реабілітації для постраждалих від війни та ветеранів ЗСУ. URL: <https://www.enableme.com.ua/ua/article/sucasni-vidi-reabilitacii-dla-postrazdalih-vid-vijni-ta-veteraniv-zsu-8895>. (дата звернення: 09.10.25)
64. Теоретичні засади та прикладні аспекти реалізації соціальної політики в умовах макроекономічної нестабільності в Україні : кол. моногр. / за ред. О. Ю. Полякової, Ю. Б. Іванова. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. 208 с.
65. Тихомирова Т. О. Реалізація державної політики охорони здоров'я в системі МВС України: адміністративно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 198 с.
66. Турило А. А., Архипенко С. В., Буркова Л. А. Соціальна відповідальність та сталий розвиток як підґрунтя сучасної соціальної політики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 10. С. 109–114. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.10.109>. (дата звернення: 15.11.25)
67. Україну за 25 днів війни залишило майже 3,5 мільйони людей – ООН. *Інтерфакс-Україна*. 2022. 21 берез. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/816385.html>. (дата звернення: 16.10.25)
68. Урба С. Державна політика соціального захисту населення в системі економічної безпеки України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-37>. (дата звернення: 21.10.25)
69. Фахівці ізраїльського центру NATAL провели курс навчання для українських колег. *АрміяInform*. 2022. 3 серп. URL:

<https://armyinform.com.ua/2022/08/03/fahivczi-izrayilskogo-czentru-natal-provely-kurs-navchannya-dlya-ukrayinskyh-koleg/>. (дата звернення: 25.11.25)

70. Харченко Т. О., Бондаренко С. М. Місцеве самоврядування: європейський досвід реформування. *Ефективна економіка*. 2017. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>. (дата звернення: 07.10.25)

71. Хмарська І., Кучерява К., Клімова І. Особливості післявоєнного відновлення економіки України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-31>. (дата звернення: 06.11.25)

72. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь. Київ : М-во економ. розвитку і торгівлі України, 2017. 176 с.

73. Чалюк Ю. О. Особливості соціальної політики ЄС. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки*. 2014. Вип. 5. С. 115–118.

74. Череватський Д. Ю. Резилієнтність економіки та економіка резилієнтності. *Економіка промисловості*. 2023. № 1(101). С. 31–39. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/191390>. (дата звернення: 09.09.25)

75. Чернецька Я., Горелов І. Реабілітація військовослужбовців, схильних до адиктивної поведінки. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2023. № 2. С. 58–65. DOI: <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2023-2-58-65>. (дата звернення: 11.11.25)

76. Чутчева О. Г. Щодо визначення соціальних стандартів: проблеми теорії та практики. *Держава і право*. 2010. Вип. 48. С. 339–344. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34393/05-Chutcheva.pdf>. (дата звернення: 06.12.25)

77. Юник І. Г. Реалізація сучасної державної соціальної політики в Україні: основні проблеми та стратегічні пріоритети. *Право та державне управління*. 2023. № 2. URL: <https://doi.org/10.32840/pdu.2023.2.27>. (дата звернення: 09.11.25)

78. Aravacik E. Social policy and the welfare state. *Public Economics and Finance*. IntechOpen, 2018. URL: <https://www.intechopen.com/books/public->

[economics-and-finance/social-policy-and-the-welfare-state](#).

DOI:

10.5772/intechopen.82372. (дата звернення: 08.11.25)

79. Bazaluk O. et al. International integration processes influence on welfare of country. *Journal of Business Economics and Management*. 2022. No. 23(2). P. 382–398. DOI: <https://doi.org/10.3846/jbem.2022.16228>. (дата звернення: 20.10.25)

80. Blakemore K., Warwick-Booth L. *Social Policy: An Introduction*. England, 2013. 376 p. URL: <https://www.waterstones.com/book/social-policy-an-introduction/ken-blakemore/louise-warwickbooth/9780335246625>. (дата звернення: 19.10.25)

81. Can there be a global standard for social policy? The social policy principles as a test case. *ODI Briefing Paper*. 2000. 6 p. URL: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/2610.pdf>. (дата звернення: 12.11.25)

82. Cheyne Ch., O'Brien M., Belgrave M. *Social Policy in Aotearoa New Zealand: A Critical Introduction*. Overseas Development Institute. 2005. 6 p. URL: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/2610.pdf>. (дата звернення: 14.12.25)

83. Cooper K., Fabian M., Krekel C. New approaches to measuring welfare. *Fiscal Studies*. 2023. No. 44(2). P. 123–135.

84. Deeming C. Defining Minimum Income (and Living) Standards in Europe: Methodological Issues and Policy Debates. *Social Policy & Society*. 2017. No. 16(1). P. 33–48. URL: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/7A2D6A3E4841E51F061696EC412BC987>. (дата звернення: 05.11.25)

85. Diachenko I. et al. The influence of social and individual determinants on the Ukrainian military during wartime. *Interpersona: An International Journal on Personal Relationships*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.23668/psycharchives.14201>. (дата звернення: 09.10.25)

86. Eurostat – European Commission. An official website of the European Union. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>. (дата звернення: 09.10.25)
87. International Monetary Fund. World Economic Outlook Database. URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/UKR>. (дата звернення: 09.10.25)
88. Iramani R., Lutfi L. An integrated model of financial well-being: The role of financial behavior. *Accounting*. 2021. No. 7(3). P. 691–700.
89. Kruzslিকা M. Food Security and Population Welfare in Romania. *Agric. Econ. Rural Dev.* 2016. No. 13. P. 79–93.
90. Nalyvaiko I. The influence of social standards and social guarantees on improving the quality of life of citizens: legal analysis and socio-economic consequences. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2023. No. 3(2). P. 146–153.
91. Onishchenko N. et al. Psychosocial support in the process of social rehabilitation: prospects for recovery and reintegration. *Revista de Gestão e Secretariado*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.7769/gesec.v14i10.2879>. (дата звернення: 29.10.25)
92. Ruggeri K. et al. Well-being is more than happiness and life satisfaction: a multidimensional analysis of 21 countries. *Health Qual Life Outcomes*. 2020. No. 18. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12955-020-01423-y>. (дата звернення: 30.11.25)
93. Serhieieva Ya. S. Aspects of the evolution of the concepts of providing social services to the population. *Modern strategies of sustainable development of the state and society in the context of global challenges* : International scientific conference (Wloclawek, Poland, August 2–3, 2023). DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-333-0-9>. (дата звернення: 09.12.25)
94. Social protection in the EU: State of play, challenges and options. *European Parliamentary Research Service*. 2018. 10 p. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/628258/EPRS_BRI\(2018\)628258_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/628258/EPRS_BRI(2018)628258_EN.pdf). (дата звернення: 12.12.25)

95. Subjects covered by International Labour Standards. *International Labour Organization*. URL: <https://www.ilo.org/global/standards/subjects-covered-by-international-labour-standards/social-policy/lang--en/index.htm>. (дата звернення: 20.12.25)
96. Thoma J. On the possibility of an anti-paternalist behavioural welfare economics. *Journal of Economic Methodology*. 2021. No. 28(4). P. 350–363. DOI: <https://doi.org/10.1080/1350178X.2021.1972128>. (дата звернення: 09.11.25)
97. Thoradeniya K. War-affected children and psycho-social rehabilitation. *Sri Lanka Journal of Social Sciences*. 2017. Vol. 40, No. 1. P. 17–30. DOI: 10.4038/sljss.v40i1.7498.
98. Tov W. Well-being concepts and components. *Handbook of subjective well-being*. Salt Lake City, UT: Noba Scholar, 2018. P. 1–15.
99. United Nations Development Programme. Country Insights. URL: <https://hdr.undp.org/data-center/country-insights#/ranks>. (дата звернення: 22.09.25)
100. United Nations Development Programme. Human Development Index. URL: <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>. (дата звернення: 02.09.25)
101. Waddock S. Wellbeing economics narratives for a sustainable future. *Humanistic Management Journal*. 2021. No. 6(2). P. 151–167.

ДОДАТКИ

Програма сприяння безпечній життєдіяльності у сфері соціального захисту
населення м. Харкова на 2021-2025 роки

Назва Програми	Програма сприяння безпечній життєдіяльності у сфері соціального захисту населення міста Харкова на 2021–2025 роки (далі – Програма)
Правове забезпечення для розробки Програми	Конституція України; Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»; Закон України «Про зайнятість населення»; Закон України «Про охорону праці»; Закон України «Про соціальні послуги»; Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».
Замовник Програми	Харківська міська рада.
Головний розробник Програми	Управління з соціальних питань Департаменту соціальної політики Харківської міської ради.
Головна мета Програми	Створення необхідних умов для забезпечення безпечної життєдіяльності членів Харківської міської територіальної громади, сприяння соціальній адаптації Захисників і Захисниць України, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України шляхом підвищення ефективності функціонування системи соціальної допомоги, включення додаткових заходів соціальної підтримки, надання додаткових соціальних гарантій, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці, посилення співпраці з інститутами громадянського суспільства соціального спрямування.
Строки реалізації Програми	2021–2025 роки
Джерела фінансування Програми	Бюджет міста Харкова; інші джерела фінансування, не заборонені чинним законодавством України.
Обсяги фінансування Програми	Фінансування заходів Програми здійснюється відповідно до бюджетних призначень, затверджених Харківською міською радою в бюджеті Харківської міської територіальної громади на відповідний бюджетний період.
Відповідальні за виконання напрямів Програми	Управління з соціальних питань Департаменту соціальної політики Харківської міської ради; Департамент охорони здоров'я Харківської міської ради; Департамент у справах сім'ї, молоді та спорту Харківської міської ради; Департамент по роботі з громадськими об'єднаннями Харківської міської ради; Департамент освіти Харківської міської ради; Департамент інфраструктури Харківської міської ради; Департамент житлово-комунального господарства Харківської міської ради; Департамент з питань забезпечення життєдіяльності міста Харківської міської ради;

	Департамент економіки та комунального майна Харківської міської ради; адміністрації районів Харківської міської ради.
Очікувані результати від реалізації Програми	Реалізація Програми дозволить створити ефективну систему соціального захисту шляхом надання фінансової та інших видів підтримки, соціальних послуг, додаткових соціальних гарантій соціально вразливим верствам населення міста Харкова, ветеранам війни, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції та здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, Захисникам і Захисницям України, які брали та беруть участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, Захисників і Захисниць України.

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів
Рада молодих вчених
Університету митної справи та фінансів**

**«ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ,
УПРАВЛІНСЬКО-ТЕХНОЛОГІЧНІ
ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ
СЬОГОДЕННЯ: МОЛОДІЖНИЙ ПОГЛЯД»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Том 1

14 листопада 2025 р.

Дніпро

Інноваційні технології публічного управління в цифровому суспільстві

Андрєєва К.М. Інноваційні підходи в системі підготовки та управління кадровим потенціалом в охороні здоров'я	212
Бахтін Р.В. Упровадження інноваційних інструментів соціальної політики в системі державного управління	214
Біла М.О. Цифровізація управління персоналом в органах місцевого самоврядування сучасної України	216
Булгак Є.В. Інноваційні HR-технології як інструмент підвищення ефективності державної служби України	218

7

Бучко І.С. Формування спроможної мережі як інноваційний механізм публічного управління	220
Гарнага І.В. Інноваційний розвиток малого підприємництва в Україні	222
Головко Д.О. Вплив євроінтеграційних процесів на функціонування митних органів України	224
Гора І.Л. Трансформація ролі політичних партій у формуванні та реалізації політики представницьких органів місцевого самоврядування в умовах цифровізації публічного управління України: від «виборчих механізмів» до «цифрових архітекторів»	227
Дацко В.О. Інноваційні форми участі громадськості в управлінні розвитком територіальних громад	230
Заболоцька Є.С. Теоретичні підходи до громадського контролю у сфері боротьби з корупцією	232
Запорожченко В.О. Професійна етика державних службовців у контексті цифрової трансформації публічного управління	235
Захарчук А.П. Митна справа як інституційна основа та ключовий інструмент регулювання зовнішньоекономічної діяльності	237
Зацепіліна Р.С. Щодо результатів ефективної взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування в умовах	

Бахтін Р.В.,
студент Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Шевченко Н.І., к.держ.упр., доц.,
доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів)

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Державну соціальну політику реалізує Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, яке є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Стратегічні цілі Міністерства відповідають його місії, а саме: перезавантаження системи соціальної підтримки та підвищення її ефективності; розвиток соціальних послуг; захист прав та інтересів дітей, сприяння їх вихованню у сімейному середовищі; сприяння інклюзії людей з інвалідністю в суспільне життя; забезпечення ефективності пенсійного і соціального страхування; сприяння активному довголіттю; спрощення та цифровізація системи надання соціальних виплат і послуг; забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидія домашньому насильству, насильству за ознакою статі і торгівлі людьми; надання допомоги постраждалим від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією російської федерації в Україні [1].

Інноваційні інструменти соціального управління формують якісно нову модель взаємодії між державою, громадянами та соціальними інституціями. Їхнє застосування базується на принципах цифровізації, відкритості даних, автоматизації управлінських процесів і створенні єдиного соціального простору.

Для забезпечення європейських стандартів функціонування інституцій соціального захисту, надання соціальних послуг, фінансової стабільності соціальної сфери, підвищення її прозорості та оптимізації її адміністративних витратків ухвалена Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери на 2025–2027 роки [2].

Цифрова трансформація соціальної політики передбачає перехід від паперових процедур і фрагментарних реєстрів до інтегрованих електронних систем. В Україні впроваджуються такі інструменти цифрової трансформації соціальної політики:

- Єдиний державний вебпортал електронних послуг «Дія», що надає доступ до соціальних виплат, субсидій та довідок у режимі онлайн.
- Єдина інформаційна система соціальної сфери (ЄІССС), яка об'єднує дані про отримувачів допомоги, пільги, соціальні послуги та страхові виплати, покликана автоматизувати та оптимізувати управління соціальними програмами, забезпечуючи доступ до соціальної підтримки з будь-якої точки країни.

– Електронний соціальний реєстр населення, що мінімізує ризики подвійних нарахувань, зловживань і нецільового використання бюджетних коштів [1].

Ці рішення сприяють прозорості розподілу соціальних ресурсів, зниженню адміністративних витрат і підвищенню довіри громадян до державних інститутів.

В умовах воєнного стану, масштабних демографічних зрушень та економічної турбулентності перед державою постають нові виклики: інтеграція ветеранів війни, підтримка внутрішньо переміщених осіб, реформування системи соціального захисту й адресної допомоги. Ці процеси потребують оновленої концепції соціальної політики, що базується на принципах соціальної справедливості, цифровізації соціальних послуг і партнерства держави з громадянським суспільством.

Використання великих даних (Big Data) дає змогу аналізувати потреби населення, прогнозувати соціальні ризики та підвищувати точність адресної допомоги. Зокрема, у публічному секторі можливе моделювання рівня вразливості домогосподарств; виявлення регіональних диспропорцій у наданні соціальних послуг; оцінювання ефективності програм соціальної підтримки.

Аналітичні панелі (*dashboards*) та інтегровані бази даних дозволяють органам влади приймати обґрунтовані рішення на основі доказової статистики, а не лише нормативних припущень.

Мобільні технології стали ключовим каналом комунікації з громадянами. Застосування додатків для подання заяв на соціальну допомогу, отримання статусу ВПО, чи реєстрації ветеранського статусу підвищує доступність послуг і скорочує час їхнього отримання. Наприклад, у межах проєктів «Ветеран» та «Допомога» реалізовано моделі індивідуалізованого супроводу осіб, що перебувають у складних життєвих обставинах, «Потенціал» – допомога у відновленні, повноцінному та активному включенні у суспільне життя.

Новітні технології дозволяють змінювати не лише інструменти, але й саму філософію соціальної політики – від вертикального адміністрування до мережевого управління. Це проявляється у створенні цифрових платформ співпраці між державою, громадами й громадськими організаціями; залученні бізнесу через механізми державно-приватного партнерства у сфері соціальних інновацій; впровадженні громадських бюджетів та публічних консультацій на основі електронних інструментів участі.

Подальший розвиток інноваційних інструментів соціального управління в Україні передбачає стандартизацію цифрових сервісів у соціальній сфері; створення єдиного порталу соціальних даних з інтеграцією регіональних систем; розвиток цифрових компетентностей працівників органів соціального захисту; впровадження технологій штучного інтелекту (AI) для прогнозування соціальних потреб і моніторингу результативності програм.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України. URL: <https://www.msp.gov.ua>
2. Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 р. №1353-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80#Text>